

New Galilee Studies
Tenth Anniversary Volume
of the Galilee Research Conference

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, להקליט, לתרגם,
לאחסן במאגר מידע או להפיץ ספר זה
או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי,
אלקטרוני, אופטי או מכאני (לרבות צילום,
הקלטה, אינטרנט ודואר אלקטרוני),
ללא אישור בכתב מהמוציא לאור

© כל הזכויות שמורות
למכללה האקדמית תל-חי
תל-חי תשס"ט
מסת"ב 5-0-91434-965-978

עימוד, הדפסה וכריכה: מפעלי דפוס כתר

נדפס בישראל Printed in Israel

מחקרים חדשים של הגליל

ספר העשור לכנס מחקרי גליל

עורכים:

ד"ר ציונה גרוסמרק
פרופ' חיים גורן
ד"ר יאיר זלטנרייך
ד"ר מוסטפא עבאסי

רשימת המשתתפים

- ד"ר שרה ארנון, המכללה האקדמית תל חי והמכון לחקר הגולן
 ד"ר דורון בר, מכון שכטר למדעי היהדות
 פרופ' חיים גורן, המכללה האקדמית תל חי
 ד"ר תמיר גורן, אוניברסיטת בר אילן
 ד"ר זאב גרינברג, המכללה האקדמית תל חי
 ד"ר יאיר זלטנרייך, המכללה האקדמית תל חי
 ד"ר אסתי ינקלביץ, אוניברסיטת חיפה
 ד"ר מאירה יעקבא לבית קפלן, מושב ניר בנים
 ד"ר טלילה מיכאלי, אוניברסיטת תל אביב
 ד"ר אסיקה מרקס, האוניברסיטה העברית ירושלים והמכללה האקדמית צפת
 ד"ר גרשון נראל, יד השמונה
 ד"ר מוחמד סואעד, המכללה האקדמית כנרת והמכללה האקדמית גליל מערבי
 יאיר ספרן, העמותה לתולדות חיפה
 ד"ר מוסטפא עבאסי, המכללה האקדמית תל חי
 ד"ר יאיר פז, מכון שכטר למדעי היהדות
 ד"ר צפורה קידר, המכללה האקדמית תל חי והמכללה האקדמית צפת
 ד"ר יגאל קיפניס, מכון טרומן, האוניברסיטה העברית ירושלים
 מר ינון שבטיאל, המכללה האקדמית צפת (שלוחת אוניברסיטת בר-אילן)
 פרופ' שמואל שמאי, המכללה האקדמית תל חי והמכון לחקר הגולן

תוכן

הקדמה

מבוא: העורכים

1

הגליל הרומי

- ינון שבטיאל, "מקלטי מצוקים" בגליל בתקופת מרד החורבן
 טלילה מיכאלי, הקבר המצויר בקיבוץ לוחמי הגטאות: איקונוגרפיה
 וסגנון

3

22

מסורת ואמונה בגליל

- אסיקה מרקס, צפת וירושלים: פיוטיו של ר' ישראל נג'ארה בטקס
 שירת הבקשות בבית כנסת ספרדי בירושלים בהווה
 יאיר פז, "מדוע זכתה העיר צפת": נופי הגליל העליון ותרומתם
 לגיבוש המסורת המיסטית של צפת
 גרשון נראל, הצלב והגליל בתקופת המנדט הבריטי: דת ולאומיות
 בכתבי המיסיונר היהודי חיים יעקובס
 דורון בר, המקומות הקדושים היהודיים באזור הגליל 1948-1967

51

79

99

132

הגליל העות'מאני

- חיים גורן, חוקר וסוכן מחקר: שארל גאיארדו, רופא ואיש מדע
 יאיר ספרן ותמיר גורן, מסילות ברזל בארץ הגליל ובשוליה

153

185

ההתיישבות בגליל

- מאירה יעקבא לבית קפלן, יחסי הגומלין בין ארגון "השומר"
 ו"גדוד העבודה וההגנה על שם יוסף טרומפלדור" בכפר גלעדי
 1921-1923
 יאיר זלטנרייך, עבודה ערבית בכפר תבור בתקופת היישוב:
 בין הלכה לבין מעשה, המושבה הגלילית ושאלת העבודה
 השכירה
 אסתי ינקלביץ, "מעבר להרים בדרך למסחה...": כדורי הר-תבור,
 מבית ספר חקלאי ל"מקדש מעט" של החינוך החקלאי
 יגאל קיפניס, נץ עם עלה של זית: יגאל אלון, הגולן וההתיישבות בו,
 1967-1979

205

234

258

292

בשנת 1953 שינה הארגון רשמית את שמו ל"אחוזה משיחית אמריקנית" (American Messianic Fellowship) והוא פעיל גם בימינו.⁶ יעקובס ראה בעצמו יהודי לאומי נלהב, וחסיד ישוע הנוצרי.⁷ הוא שלט היטב לא רק באנגלית אלא גם בעברית, והשתמש בשתי השפות לסירוגין. את זהותו הלאומית והדתית הגדיר באמצעות צמד מילים שהופיע באופן משתנה בכתביו באנגלית ובעברית. באנגלית השתמש במונח "Hebrew Christian", שתורגם לעתים לעברית "נוצרי עברי" או "משיחי עברי", ואילו בכתביו בעברית הציג את עצמו ואת שותפיו לאמונה בכינויים "יהודים משיחיים" או "עברים משיחיים".⁸ יעקובס, שהיה רב קודם שהוסמך בשנת 1901 לכהן־דת (Minister) פרסביטריאני (Presbyterian), התחתן בשנת 1921 עם ערבייה נוצרייה מבית לחם, בתו של מורה במוסד "שנלר" (Schneller) בירושלים שהייתה צעירה ממנו בשנים רבות, "אחרי שזו כבר ילדה לו בן".⁹ הוא התגאה בכך שהיה "נין ונכד לרב הראשי חיים ח' הכהן זצלה"ה.¹⁰ בתחילת דרכו בארץ גר בחיפה ובצפת, שם נולד בנו הבכור, ישי עמנואל.¹¹ לאחר מכן השתקע ביפו, ובשנת 1926 עבר להתגורר בירושלים.¹²

- ייליאם בלקסטון והעצומה של 1891, קתדרה 49, תשמ"ט, עמ' 87-102. Yaakov Shalom Ariel, "A Neglected Chapter in the History of Christian Zionism in America: William E. Blackstone and the Petition of 1916," *Studies in Contemporary Jewry*, 7 (1991) 68-85
- 6 "The Chicago Hebrew Mission," in Yaakov Ariel, *Evangelizing the Chosen People* (Missions to the Jews in America, 1880-2000), University of North Carolina Press, Chapel Hill and London 2000, pp. 135-142.
- 7 H. Jacobs, "Safed," *JE*, 37 (1928) 127.
- 8 השו: ג' נראל, 'שמות וכינויים של יהודים מאמינים בישוע', מתוך 'יהודים משיחיים' בארץ ישראל (1917-1967): מגמות ותמורות בעיצוב זהות עצמית, עבודה לשם קבלת התואר דוקטור, החוג למדע הדתות, האוניברסיטה העברית, ירושלים: תשנ"ז, עמ' 54-78.
- 9 מ"ע בן מאיר, מירושלים לירושלים (פרקים מתוך יומן אישי), תרגום עמיקם תבור, ירושלים: תשס"א, עמ' 88. המקור באנגלית יצא לאור בתחילת 2007: Moshe Imanuel Ben-Meir, *From Jerusalem to Jerusalem, Autobiographical Sketches*, Netivyah, Jerusalem (n.d.), p. 76
- 10 ח' יעקובס, הדת והלאום, ירושלים: מהדורה חמישית, אלול תרפ"ז, עמ' 16. בשלב זה אין בידו פרטים כלשהם על "רב חיים ח' כהן" מלבד השם שציין יעקובס; כן ראו: H. Jacobs, *Discovery of Chinese Jews* (Reading the Law of Moses), 4th Ed., Jerusalem, "Hatehiah" Press, May 1927, p. 16
- 11 "Our Evangelist and his Family," *JE*, 35 (1926) 204.
- 12 חלק מהתכתובת של יעקובס מקוטלגת עתה ב- *Archives of the Billy Graham Center*, Wheaton College, Wheaton, Illinois USA.

הצלב והגליל בתקופת המנדט הבריטי: דת ולאומיות בכתבי המיסיונר היהודי חיים יעקובס

גרשון נראל

חיים יעקובס — מיסיונר ליהודים

חיים יעקובס (Hyman Jacobs) הגיע לארץ ישראל בחודש דצמבר שנת 1920, כנציג של "האגודה היהודית משיחית באמריקה" (The Messianic Jewish Alliance of America). את דרכו כמיסיונר־מבשר ליהודים התחיל, כלשונו, כך: "בארצות נפתלי, זבולון ודן, שם נתתי עדות על אמונתי בערים טבריה, צפת, ובשמונה מושבות יהודיות בצפון".² במידה רבה הוא היה "איש שטח" שסייר מיישוב ליישוב ופעל באופן עצמאי.³ החל משנת 1926 תפקד יעקובס רשמית כמיסיונר ("מבשר כללי") מטעם "השליחות העברית בשיקגו" (Chicago Hebrew Mission), שמרכזה היה במדינת אילינוי בארצות הברית.⁴ ארגון מיסיונרי זה נוסד על ידי ויליאם בלקסטון (William Blackstone), אמריקני יידי ישראלי, שהציונות שלו קדמה לזו של תיאודור הרצל והוא פעל רבות "על מנת להכין את היהודים לשיבתו הקרובה של המשיח ישוע".⁵

- * אני מודה למארגני הכנסים השנתיים "מחקרי הגליל וסביבתו" במכללה האקדמית תל-חי: פרופ' חיים גורן, ד"ר מוסטפא עבאסי, ד"ר יאיר זלטנרייך וד"ר ציונה גרוסמרק, על תרומתם ועידודם לקידום המחקר ועל הכנסת האורחים הנעימה שלהם.
- 1 אגודה זו נוסדה בשנת 1915 בניו יורק תחת השם *The Hebrew Christian Alliance of America* (HCAA), והנשיא הראשון שלה היה שבתאי בנימין רוהולד שנוולד בירושלים. פרטים על אודותיו בהמשך. ראו: Jacob Peltz, "Reflections on the Life and Work of the Hebrew Christian Alliance," *The American Hebrew Christian*, 50 (1965) 14-21.
- 2 Robert I. Winer, *The Calling: The History of the Messianic Jewish Alliance of America (1915-1990)*, Wynnewood, Pennsylvania 1990, p. 118.
- 3 H. Jacobs, "Palestine," *The Jewish Era* (A Christian Magazine in Behalf of Israel, - *JE*) 35 (1926) 152; Idem, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 44 (1934) 47
- 4 "Is Palestine Over-Supplied with Missionaries?," *JE*, 35 (1926) 197
- 5 מ' סגל, וילים בליקסטון: משיחי וציוני, החברה הבריטית ליהודים, בית הספר לכתבי הקודש הר הכרמל, חיפה: 1927; יעקב אריאל, 'יוזמה אמריקנית להקמת מדינה יהודית:

בין השנים 1925–1929 יזם יעקובס, יחד עם ד"ר ארנה יונסן (Arne Jonsen), מיסיונר לותרני מנורבגיה ועם משה עמנואל בן-מאיר הארצישראלי, ייסוד מושבה משיחית קטנה באזור מוצא ליד ירושלים.¹³ הניסיון לקיים את המושבה ולפתחה עלה בתוהו, ואנשי היישוב התפזרו לכל עבר. יעקובס המשיך להעסיק את עצמו כ"מיסיונר מסייר" (Itinerant Missionary) ברחבי הארץ, כפי שנהג לעשות מאז שהגיע לארץ. הוא יצא למסעות ולביקורים בערים, בכפרים ובמושבות, והגיע אף למקומות נידחים במזג אוויר קשה ובתנאים בעייתיים, למשל כשהארבה פשט בארץ. באמתחתו נשא בדרך כלל גם את מצלמתו.¹⁴ במהלך מסעותיו ובמפגשיו צילם לא מעט תמונות, שאף פורסמו לצד כתבותיו, ובמקביל הפיץ את תורת הברית החדשה. יעקובס השווה את עצמו לשליחי ישוע הראשונים שמעון-פטרוס ופיליפוס, שלפי המסופר בספר מעשי השליחים סירבו להישאר בירושלים, ובחרו לנסוע לאורכה ולרוחבה של הארץ ולהפיץ את בשורתם; זאת בניגוד לשליח יעקב, שהעדיף לשבת רק בירושלים.¹⁵

בין סיוריו המיסיונריים התכופים הגיע יעקובס גם לאזור הגליל וסביבותיו, ולא מעט מפרי עטו עסק בתיאור המצב בצפון הארץ, כגון חוויותיו והתרשמויותיו בגליל, התיישבות החלוצים היהודים, עימותים בין יהודים לערבים וקישורים אסוציאטיביים בין אתרים בשטח למקומות ואירועים המוזכרים בתנ"ך ובברית החדשה. את רשמיו האישיים, לצד פרשנויות והסברים, העלה על הכתב, ואלה התפרסמו מעל דפי הביטאון של מיסיון שיקגו – "העידן היהודי" (*The Jewish Era*). בעיתון כונה יעקובס בעקבות "השליח-המבשר שלנו בפלשתינה-א"י" (*Our Palestine Evangelist*). את פעילותו הגדיר יעקובס כך:

עבודתנו היא ייחודית. לנו אין בית-ספר מיסיונרי, ואף אין בידינו בית-חולים או מבנה של כנסייה; אפס, אנו עושים את עבודת המבשר. מרחב עיסוקנו משתרע מן ועד באר שבע, ומהירדן עד הים הגדול. כל עוד הקב"ה מספק את האמצעים, אנו מבשרים את הבשורה ביהודה, בשומרון ובגליל, עד לפינות המרוחקות ביותר מתוך 80 המושבות היהודיות שמפוזרות ברחבי ארץ הקודש.¹⁶

יש לציין גם כי חלק קטן מהדיווחים של יעקובס שראו אור באמריקה, בדומה לדיווחים עיתונאיים אחרים, לא התבסס על מסעותיו ועל מראה עיניו בשטח.

13 Kurt Hjemdal, "Arne Jonsen – A Pioneer in Israel, 1924-1929," *Mishkan*, 20 (1994) 34-43

14 H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," *JE*, 37 (1928) 126

15 H. Jacobs, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 42 (1932) 44

16 H. Jacobs, "Palestine," *JE*, 34 (1926) 151

לעתים התייחס ל"עובדות", שנשענו על מידע שליט בעקיפין מהעיתונות המקומית, או על שמועות שהגיעו לאוזניו ממכריו. עם זאת, למרות שלא כל הידיעות שפרסם התבססו על חוויות שחוה באופן ישיר, ניתן להתרשם כי הקפיד על אמינות ולא "בדה" עובדות. בנוסף לכך פרסם יעקובס גם חוברות שנדפסו בארץ בעברית ובאנגלית בנושאים שונים, כגון "הדת והלאום" ו"התגלות היהודים הסינים",¹⁷ שעותקים מהן נמצאים עתה גם בספרייה הלאומית בירושלים.

יצוין גם כי בשנות השלושים תפקד יעקובס כסגן יושב-הראש (Vice President) של "הסתדרות היהודים המשיחיים בארץ ישראל" (Hebrew Christian Alliance of Palestine), שמרכזה היה בחיפה. מסמכים מקוריים של אגודה זו נמצאים בארכיון הפרטי שלי.

האפוקליפסה בעמק יזרעאל ובמגידו-ארמגדון

בדיווח מיום 3 בפברואר 1926, שפורסם ב-*Jewish Era*, הציג יעקובס בלשון עיתונאית את ההתפתחויות היומיומיות בגליל, ותיאר בפרשנותו האסכטולוגית את תמונת המצב בעמק יזרעאל כך:

"יזרעאל" הוא עמק ארמגדון (Valley of Armageddon). שם מוקמת עתה עיר יהודית ששמה עפולה. יזרעאל, העיר העתיקה מימי אליהו, אחאב ונבות, שוכנת מרחק מה לכיוון דרום-מזרח. על-פי הנבואה תתרחש מלחמת ארמגדון בעמק המשולש הגדול (great triangle valley) אשר בתוכו נכלל עמק יזרעאל; באזור הזה של פלשתינה-א"י מרכזים היהודים את כל מרצם ופעלתנותם במטרה לקנות כל קרקע אפשרית: לאחרונה הם רכשו 60,000 דונם בין חיפה לעכו, שטח שמהווה את השער המערבי למישור הגדול של מגידו-ארמגדון. היהודים מקריבים קורבנות גדולים בכסף ובדם – מאות אנשים מתו בקדחת המלריה הביצתית ברחבי מישור העמק, אך אחרים ממלאים את מקומם; לפי דעתי נראה שהם מתקבצים לשם כדי להימצא במקום הזה ביום ה' הגדול והנורא.¹⁸

בתיאור הזה הקפיד יעקובס ליידע את קהל קוראיו בהתרחשויות בעמק המפורסם ובסביבותיו, שכן עיני הנוצרים האוונגליקנים (Evangelicals) היו נשואות אליו כמקום שבו אמורה להתרחש המלחמה האפוקליפטית הנוראה המוזכרת

17 לעיל הערה 10.

18 H. Jacobs, "Messages from our Palestine Evangelist," *JE*, 35 (1926): 201.

בחזון יוחנן בברית החדשה. "השליח המסייר" ביקש להבהיר לציבור תומכיו כי בשעה שהם מסתכלים במפה חדשה של ארץ הקודש, ימצאו את השם עפולה במרכז "עמק ארמגדון" – עמק יזרעאל. מידע זה אמור היה לסייע גם לצליינים פוטנציאליים.

באשר למונח "עמק המשולש הגדול", שבו השתמש יעקובס במכתבו, ניתן להבין כי בעיני רוחו ראה במבט על שלוש "צלעות ענק" של עמקים בצפון הארץ, שבתחומם תתרחש מלחמת מגידור-ארמגדון הידועה (חזון יוחנן טז, 16): עמק יזרעאל ההיסטורי בדרום, מישור החוף מחיפה וצפונה עד לעכו שבגליל המערבי, ועמק החולה ברוב שטחה של אצבע הגליל לכיוון מזרח. ב"משולש" ענק זה בצפון הארץ יתרחש, על פי תפיסתו, "משפט הגויים" בדם ואש ותמרות עשן לאחר שעם ישראל ישוב לארצו, כנאמר גם בספר יואל: ביום ה' הגדול והנורא "כל אשר יקרא בשם ה' יימלט" (ג, ה).

זאת ועוד: מהמידע הרב שפורסם בביטאון המיסיון בשיקגו ניתן להבין שיעקובס היה שותף לרעיונות ולתוכניות של כמה יהודים משיחיים בארץ, ביניהם ידידו הטוב שבתאי רוהולד (Rohold) מחיפה,¹⁹ לייסד מושבה של יהודים משיחיים בעמק יזרעאל. רוהולד כתב על כך כדלהלן:

מושבה משיחית עברית (Hebrew Christian Colony) איננה רק מתקבלת על הדעת, אלא גם אפשרית לביצוע. למעשה, נושא זה העסיק רבות את מחשבותינו ואת בדיקותינו... ייתכן שתוך זמן לא רב נהיה מסוגלים להכין תוכנית מוגדרת בעבור מושבה עברית משיחית בשטחי המישור של יזרעאל... בראש וראשונה אנו מתכננים לרכוש חלקת אדמה בעמק באופן מלא, כך שזו תהיה בגודל מספיק כדי לעזור בקליטת עולים עברים משיחיים שהם בעלי ניסיון בחקלאות וליישבם על הקרקע; וכל זאת, בדיוק לפי אותם התנאים שהציונים מיישבים על (אדמות) קרן-הייסוד.²⁰

אולם תוכניות אלה, הגם שבמוצהר נועדו "לתרום את חלקן המלא לבניין ציון מחדש", נשארו על הנייר בלבד ולא הגיעו לכלל ביצוע. לא יעקובס ולא רוהולד, ואף

לא יהודים משיחיים אחרים בתקופת המנדט, כגון סר ליאון לוויסון (Levison),²¹ נשיא "האגודה הבינלאומית של המשיחיים העברים",²² לא הצליחו להקים מושבה משלהם – לא בעמק יזרעאל ולא במקום אחר בארץ, אף שהיו להם תוכניות שונות בכיוון זה.²³

"מסע התעוררות כפול" בגליל

במכתב מיום 19 במאי 1927 דיווח יעקובס לקוראיו על אודות "תחרות של הטפה דתית" בעמק יזרעאל ובגליל, תחרות שהתקיימה בינו לבין רבנים שבאו לשם מירושלים. ומעשה שהיה כך היה: הרב הראשי של ירושלים, שאת שמו לא ציין יעקובס, ועוד רבנים, ארגנו מסע סיורים (visitation) בן עשרה ימים ביישובים היהודיים בעמק יזרעאל ובגליל, "במטרה לעורר ולהחיות (revive) שם את החיים הדתיים של היהדות האורתודוקסית". מדובר כאן כמושב "מסע המושבות" השני של משלחת רבנים במושבות החלוצים, מה-14 ועד ל-26 במאי 1927 (י"ב-כ"ד באייר תרפ"ז), בראשות הרב אברהם יצחק הכהן (הראי"ה) קוק, ולצדו הרב א"י הכהן בורוכוב ("ברכיהו") והרב מאיר ברלין (ראש תנועת "המזרחי").

יעקב הדני, בספרו "הרב קוק וההתיישבות החילונית", מציין כי "תיאור המסע השני פרובלמאטי מפני מיעוט העדויות עליו". עם זאת, אין ספק כי הרב קוק ייחס חשיבות רבה למסעות הרבנים במושבות, ושאלו לכן שייערכו פעם או פעמיים בשנה. נראה כי משלחת הרבנים ביקרה בהרחבה בארבעה עשר יישובים, ועברה דרך רבים אחרים בלי שהתעכבה בהם. במסיבת עיתונאים שנערכה בעקבות המסע השני נאמר כי אין במושבות כל התנגדות עקרונית לדת "ואין מומרים להכעיס".²⁴

יעקובס כתב כי היה זה מהלך חסר תקדים מצד הרבנים, ונראה שלא היה מודע לכך שכבר בשנת 1913 (תרע"ד) התקיים מסע מאורגן של רבנים במושבות, אף הוא בראשות הרב קוק.²⁵ מדבריו עולה כי ראה בצעדי הממסד הרבני תגובת נגד

21 Frederick Levison, *Christian and Jew: The Life of Leon Levison (1881-1936)*, Pentland Press, Edinburgh 1989, pp. 194-197

22 H. Jacobs, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 43 (1933) 85

23 ראו: ג' נראל, *שאיפות וניסיונות להתיישבות בארץ*, עבודה לשם קבלת התואר דוקטור, עמ' 284-295.

24 י' הדני, *הרב קוק וההתיישבות החילונית מסעות ומגעים*, משרד החינוך והתרבות, המחלקה לתרבות תורנית, ירושלים: תש"ם, עמ' 43-46.

25 ראו: י' אבנרי, 'הרב אברהם יצחק הכהן קוק, רבה של יפו, תרס"ד-תרע"ד (1904-1914)',

19 שבתאי בנימין רוהולד (או ראהאלד) הלוי (1876-1931), נולד בירושלים למשפחת רבנים ובגיל עשרים ושלוש החל להאמין בישוע. לאחר שהות ממושכת בסקוטלנד ובקנדה חזר ב-1920 לארץ, ועמד בראש המיסיון הבריטי ליהודים (BJS) בחיפה. עד למותו ניהל את "בית-ספר לכתבי הקודש הר הכרמל". Wm. M. Christie, "Biographical Sketch of the Rev. S. B. Rohold," *Calendar Jewish and Christian*, B.J.S. Mount Carmel Bible School Press, Haifa 1931, pp. 11-22.

20 "Questions Answered by S. B. Rohold of the Mt. Carmel Bible School, Haifa, Palestine," *JE*, 39 (1929): 118

למאמצי הראשוניים ב"שטח בתול" שהוא עצמו חרש ראשון, בבחינת תחרות אידיאולוגית על לבם ועל זמנם של המתיישבים החלוציים, שאיתם היו לו כבר קשרים טובים ושינייהם הפיץ בעבר את הספרות שנשא בכליו. יעקובס גם הוסיף את פרשנותו למצב, כדלהלן: "אנו שמים לב לכך שהרבנים מבקרים בדיוק באותם המקומות שאנו ביקרנו במהלך שנה זו ובסתיו אשתקד, מקומות שאנו מחשיבים כתחום שלנו (our parish).²⁶ ואכן, ממאמרים אחרים שפרסם ב-*Jewish Era* מתברר כי בחודשי האביב של שנת 1927 הכין לעצמו תוכנית מסודרת לסיוור ביישובים חדשים (colonies) בגליל, כמסלול נבדל מסיוורו העירוניים אצל יהודים בקהילות ותיקות כמו טבריה וצפת. על פי תוכניתו לפקוד את "הספר היישובי", השתדל יעקובס לבקר אצל החלוצים החילונים, הציונים האידיאליסטים שביישובים החדשים, אך עתה נתקל במתחרים החרדים הבלתי צפויים. במסלול סיוורו בפריפריה נכללו, למשל, היישובים הבאים: איילת השחר ומחניים,²⁷ ראש פינה, משמר הירדן, יסוד המעלה²⁸ ויבנאל, "הנחבאת בשובל הדרומי של הרי נפתלי" (Yavneel is a colony tucked away in the southern tail of the mountains of Naphtali).²⁹

מתיאורים אלה ניתן להסיק בבירור כי רבני ירושלים היו מודעים היטב למסעותיו של יעקובס בגליל ועקבו אחר פעולותיו שם, וכי בגלל חששם מנגישותו ומהשפעתו של "המיסיונר המסוכן" אף נקטו ב"צעדי תגמול". הם היו מודאגים משום שיעקובס שלט בעברית, תקשר עם החלוצים בדרך בלתי אמצעית והם מצדם שמחו לקבל את החוברות והעלוונים בעברית שהפיץ. למרות העובדה שמדובר היה בפעילות מיסיונרית של אדם אחד בלבד, היו מעשיו לצנינים בעיני הממסד הרבני. יעקובס הצביע על כך שהרבנים יצאו ל"מלחמה פתוחה", כלשונו, כדי להביס בה בעת שני "אויבים" שלהם: השפעתו הנוצרית של "המיסיונר המומר" והשפעת החילוניות ו"הכפירה" בקרב החלוצים הציונים.

בעיני יעקובס לא היו החלוצים החרוצים אלא אנשים לאומיים נלהבים (fiery nationalists), ליברלים ופתוחים, בגדר "צדוקים מודרניים טובי מזג" (good-natured Sadducees), לעומת האולטרה-אורתודוקסים שאותם הגדיר "פרושים מודרניים קנאים" (orthodox zealots, modern Pharisees) של פלשתינה א"י.³⁰

קתדרה 37, תשמ"ו, עמ' 63-80. וכן ראו: י' עמיהוד ומ' לוי, עורך, אלה מסעי (מחבר: יונתן בנימין הלוי הורביץ), מבשרת ציון: קול מבשר, תשס"א.

H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," *JE*, 36 (1927) 94 26

Ibid., p. 91 27

H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," *JE*, 37 (1928) 125-126 28

H. Jacobs, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 41 (1931) 57 29

H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," *JE*, 37 (1928) 56-58 30

הוא העריץ את הצדוקים של ימי הבית השני, שהיו לדעתו בעלי דעות פתוחות וחופשיות, ומכאן גם השוואתם עם החלוצים הציונים. לעומת זאת, היהודים האורתודוקסים של המאה העשרים הזכירו ליעקובס את הפרושים הקשוחים וה"מקובעים" של ימי הבית השני. מכל מקום, במאמרו תיאר את החלוצים כמי שהיו צריכים לבחור בין שתי הדרכים המתחרות, של "המבשר הכללי" ושל הרבנים, כאשר כל צד הציג בפניהם את דרכו בכנות וכל צד מאמין בכל לבו בצדקת אמונתו (these Rabbis are probably as sincere as the Evangelist is) (sincere). אך מנקודת ראותו של יעקובס לימדו הרבנים את שומעיהם דברים טפלים כגון "הרחבת התפילין והארכת הציצית" (מתי כג, 5), ואילו הוא עצמו לימד נושאים חשובים באמת על אודות "החטא, הצדקה והמשפט" (יוחנן טז, 8).³¹ בתפיסתו ההיסטורית הצטיירה תמונה שלפיה נמשך בגליל במחצית הראשונה של המאה העשרים אותו ויכוח תיאולוגי שהתקיים בין "הרבניים" ל"משיחיים" כבר במאה הראשונה לספירה.

שאלת הדת והלאום בצפת ובראש פינה

יחד עם הערצתו של יעקובס את החלוצים הציונים בארץ ישראל, ובמיוחד בגליל, כמי שבונים מחדש את הבית הלאומי היהודי בארץ אבותיהם, הוא גם הטיף להפרדה חדה בין דת ממסדית ללאום. וכלשונו: "הדת והלאום מוכרחים להיות נפרדים איש מעל רעהו, ואז, ורק אז, יהיו חיים מאושרים ושלווים יחד הכיתות השונות למיניהן, והדעות השונות לכיתותיהן".³² מתוך כך כתב גם שבחיי הלאום העברי, חיים לאומיים שציפה כי יתגשמו בעתיד הקרוב, יש מקום לקבוצות ולזרמים יהודיים שונים, לרבות קהילת עברים משיחיים, כפי שבימי הבית השני היה בארץ מגוון של מפלגות דתיות. כלומר – כשם שלפני החורבן והגלות היו בארץ יהודים בעלי דעות שונות – פרושים, צדוקים, איסיים ותלמידי ישוע³³ – כך יש גם בחיים המודרניים של כל לאום, כולל "בחיי הלאום העברי בעתיד הקרוב", חשיבות רבה לקיום פלורליזם מחשבתי וארגוני בכיוונים שונים. למשל: "החסיד, המתנגד, המתקן, המשיחי, הקראי, והחופשי מכל אמונה ודת... אם זיק אהבת עמם בוער על מזבח לבם ואינם מתביישים להיקרא יהודי!"³⁴

H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," *JE*, 36 (1927) 94 31

ח' יעקובס, 'הדת והלאום', הדת והלאום, מהדורה תמישית, אלול תרפ"ז, עמ' 3 (Rev. H.) 32
(Jacobs, *Nationality and Religion*, September 1927).

ח' יעקובס, 'קהילת עברים משיחיים בירושלים', שם, עמ' 12. 33

ח' יעקובס, 'מנהגי עם ועם', שם, עמ' 9. 34

זאת ועוד: בחיבורו העברי "הדת והלאום", התגאה יעקובס בכך שהוא, יהודי חסיד ישוע הגלילי, יכול לבטא בפומבי את זהותו היהודית, הדתית והלאומית גם יחד, דווקא בגליל, חבל הארץ שישוע הנוצרי בחר לעשות בו ניסים רבים וללמד בו את בשורתו לפני אלפיים שנה. כך, למשל, יצר יעקובס זיקה אסוציאטיבית בין זהותו האמונית-אישית כיהודי משיחי לזהותו הלאומית, באמצעות התייחסותו לשני מקומות "מודרניים" בגליל, צפת וראש פינה. שתייהן אינן מוזכרות אמנם בברית החדשה, אך בעיניו סימלו בה בעת ובאופן מיוחד את התחייה היהודית הדתית והלאומית בארץ הגליל. וכך, בשל הישענותו הרבה על פסוקי התנ"ך, קישר יעקובס במחשבתו המטפורית בין הגליל במאה העשרים לגליל של הברית החדשה, באמצעות פסוקי ישעיהו הנביא: "ארצה זבולון וארצה נפתלי... גליל הגויים; העם ההולכים בחושך ראו אור גדול, יושבי בארץ צלמוות אור נגה עליהם" (ח, כב; ט, א).

באשר לצפת, "בירת הגליל העליון", התבטא יעקובס במילים הבאות: "ביום י"ד לחודש יולי שנת תרפ"ב 1922, בני היקר ישי עמנואל שיחיה נמול לשמונת ימים בעיר צפת הקדושה בארץ נפתלי"³⁵. מנקודת ראותו נקשר, אם כן, טקס ברית המילה בצפת ל"מנהג לאומי מימי אברהם אבינו ע"ה מעת אשר הקדוש-ברוך-הוא אמר ואעשך לגוי גדול, על כן גמרתי בלבי להכניסו תחת כנפי הלאום היהודי"³⁶. בעיניו צפת היא עיר קדושה, ובקדושתה היא מזכירה גם את ירושלים שבה אפילו ישוע נימול בן שמונת ימים (לוקס ב, 21).

יוצא אפוא שעריכת טקס ברית המילה "בעיר הקדושה בארץ נפתלי" מסמלת בעבור יעקובס את הזיקה הכפולה הן ליהדות המקראית והן ליהדות של ישוע הגלילי. בנוסף לכך, בצפת נתן ביטוי אף לתחושת הלאומיות הדתית שלו, כפי שכתב:

בתשעה באב תרפ"ב הלכתי לבית הכנסת הגדול (האר"י) בצפת וישבתי על הארץ, ומגילת איכה פתוחה לפני ועם בני לאומתי החרדים שפכתי לבי על חורבן ואובדן של עמנו ביום הזה – ולפי דעתי יום תשעה באב הוא יום לאומי במלוא מובן הדבר – וגמרתי בלבי להיות עם עמי בצרה ובכל צרתם לי צר.³⁷

כך אפוא, דווקא בבית הכנסת בצפת הרגיש המיסיונר היהודי שהוא מזדהה באופן מיוחד עם הכאב הלאומי של עמו,³⁸ לצדם של היהודים "החרדים", וזאת מתוך

35 ח' יעקובס, 'ברית מילה', שם, עמ' 10.

36 שם.

37 ח' יעקובס, 'הדת והלאום', שם.

38 השו"ו, למשל: H. Jacobs, "A Letter," *The Hebrew Christian*, 5 (1932) 111-112.

ציפייה לתקומה הלאומית הקרובה של עם ישראל בארצו באמצעות התנועה הציונית החילונית. ואולם מעניין לציין גם כי בתארו את חוויית שהותו בבית הכנסת האר"י בצפת נמנע יעקובס מלדבר שם על אודות ישוע, וזאת בניגוד למצבים דומים שבהם ביקר בבתי כנסת ברחבי הארץ, למשל בטבריה,³⁹ בירושלים,⁴⁰ בבאר שבע⁴¹ וביפו,⁴² וסיפר שם על אמונתו במשיח הגלילי ועל ציפייתו לשוב לעולם הזה.⁴³ לדבריו התקבל בדרך כלל בסובלנות וללא עוינות, אך היו גם מקרים שבהם נתקל בהתנגדות עזה ולא ניתן לו לדבר בחופשיות, כפי שנראה בהמשך.

באשר לראש פינה, יעקובס ציין כי חגג שם את חג החנוכה יחד עם שאר אנשי הגליל. וכלשונו:

בשבת חנוכה תרפ"ג בקרתי במושבה ראש פינה ועם בני עמי חגגתי הדלקת הנרות בליל שבת שם, ולמחרתו הייתי נוכח עם העדה בעת תפלתם וקריאת התורה מעניין היום, לזיכרון ניצחון המכבים על נוגשי עם היהודים.⁴⁴

דברים אלה על הזדהותו עם הדלקת נרות שבת ונרות חנוכה בראש פינה, כמנהגי יהודי דתי, משקפים גם את תפיסתו שיש להפריד לגמרי בין דת ממסדית – כלומר דת ממלכתית בלעדית הנכפית על ציבור שלם, לבין מנהגים בעלי אופי פולחני המאפיינים את העם היהודי ושייכים ללאום הישראלי.⁴⁵ בתפיסתו של יעקובס, היו חוויותיו האיטיות בצפת ובראש פינה הוכחה לכך שבנושא של זהות יהודית המבוססת על התנ"ך והברית החדשה, לא ניתן להפריד לגמרי בין האמונה היהודית האיטית לזהות היהודית הקולקטיבית וההיסטורית.

התנגדות פעילה לעבודת המיסיונר

לא בכל מקום הצליח יעקובס לבשר את בשורת ישוע הנוצרי ללא הפרעה. בסיווריו בגליל העליון, למשל, בחודש מאי 1928, נתקל במתיישרים שגמרו אומר למנוע ממנו לדבר בחופשיות ביישוביהם.⁴⁶ לדוגמה, באותה השנה הייתה

39 JE, 42 (1932) 44

40 JE, 35 (1926): 247-8

41 JE, 37 (1928) 59

42 JE, 35 (1926) 204

43 JE, 36 (1927) 121-123

44 ח' יעקובס, 'חנוכה בראש פינה', *הדת והלאום*, עמ' 10.

45 יעקובס השתמש במילים "העם הישראלי היום", *הדת והלאום*, עמ' 6, וכן עמ' 14, 16.

46 על היישובים ראו: ג' ביגר ו' בן ארצי, 'תמורות בנוף היישובי בגליל העליון בתקופת

בבית הספר בראש פינה קבוצה חדשה של מורים, ואלה, שכוננו בפי יעקובס "המחמירים" (the 'strict' ones), והיו בעלי ההשפעה ביישוב, התארגנו וחסמו בפניו את האפשרות לדבר בפני הציבור המקומי, למרות שהיו לו שם מכרים רבים מספוריו הקודמים.⁴⁷

יצוין, עם זאת, כי למרות ההתנגדות הקשה מצד המחנכים בראש פינה לכך שיעקובס יישא דרשות "באופן רשמי" בפומבי, הוא כתב שהצליח בכל זאת לדבר שם "באופן בלתי רשמי" אל קהל קטן שהתקבץ בשטח הפתוח שבחזית בית הכנסת. למחרת, המשיך וציין, אף באו רבים לשמוע אותו בבית הפרטי שבו התארח, אם כי באו לשם כמעט בהתגנבות, בין כיחידים ובין קבוצות (many came by ones and twos).

פעילות דומה ל"השתקת המיסיונר" חזרה על עצמה גם במושבה משמר הירדן. גם כאן היה זה אחד ממורי בית הספר, שלדברי יעקובס "התנגד לנו עד כדי כך שהוא הרשה לקבוצת ילדים, או אולי אמר להם, לארגן הפגנה מול המקום שבו התגוררנו, כשהם צועקים בבזז: 'נוצרי', 'נוצרי', עד שבעל הבית הואיל בטובו וסילק אותם". זאת ועוד: גם כשהוזמן המיסיונר על ידי "המזכיר של המועדון המקומי" (secretary of the local club) להרצות באופן פרטי בפני קבוצת צעירים בחדר המועדון, קמה צעקה גדולה מצד המבוגרים יותר, שלא אפשרו את פתיחת המועדון. ואולם גם במקרה זה, כמו בראש פינה, הזמינה אותו הקבוצה שרצתה להאזין לדבריו לדבר בפניה באופן פרטי. הוא הובל בערב למרפסת בחזית אחד הבתים ומשם דיבר אל קבוצה של כעשרים וחמישה צעירים שהתאספו בחוץ מתחת לגזוזטרה (front porch), "כשהם יושבים על ספסלים או עומדים מתחת לעץ ידידותי".

לאחר הרצאתו התפתח ויכוח בין המבוגרים, שעדיין נמצאו בסביבה, לבין הצעירים, כשאחד המבוגרים כינה אותם "כופרים" (infidels). בחסות החשיכה אף נזרקו מהרחוב הסמוך "חפצים קטנים" לעבר קהל הצעירים. בסוף תיאורו את "המפגש המתוח" במשמר הירדן הוסיף יעקובס וציין כי במקום נמצא אמנם שוטר יהודי צעיר לבוש מדים, שאותו כינה "המלאך-הגואל שלנו" (guardian-angel), אך זה לא הצליח להשתלט על המתנגדים ולעצור בעדם מלהפריע למהלך ההרצאה.⁴⁸

המנדט, ארצות הגליל, בעריכת א' שמואלי, א' סופר ונ' קליאוט, חלק א', ירושלים: 1983, עמ' 443-460.

47 JE, 37 (1928) 125. באשר לחינוך העברי בראש פינה ראו, למשל: א' בר אדון, "הניב הגלילי ומבטאו – פרק בתולדות תחיית העברית בארץ ישראל", קתדרה 24, תשמ"ב, עמ' 122-128.

48 H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," JE, 37 (1928) 126.

במילים אחרות – המתיישבים בגליל היו חלוקים בדעותיהם באשר לחופש הפעולה שהיו מוכנים לתת למיסיונר ביישובם. חלקם, לרוב המבוגרים יותר, התנגדו להרצאותיו מכול וכול, ואילו אחרים, לרוב הצעירים, היו מוכנים לשמוע את דבריו. מכל מקום, עצם העובדה שיעקובס דיבר עברית רהוטה, הטריח את עצמו מירושלים אל החלוצים המרוחקים בצפון הארץ, לעתים עם פרדה ועגלה פשוטה, והתייחס אליהם "בגובה העיניים" – אפשרה לו ליצור איתם קשרי פתיחות וקרבה, למרות שענד בדרך כלל צווארון בולט בצבע לבן, כנהוג אצל אנשי כמורה.⁴⁹

מיסיונר יהודי אחר, שבתאי בנימין רוהולד, שהיה ידידו הקרוב של יעקובס ופעל בחיפה, כתב על אודות הפתיחות והסובלנות של החלוצים האתניאיסטים כלפי המיסיונרים היהודים, וסביר להניח שביטא בכך גם את תחושתו של יעקובס. דבריו פורסמו בשנת 1929 ברבעון "העידן היהודי" כדלקמן:

נראה שהיהודים התגברו על כל פחד מהרבנים ועל איומי מנהיגיהם. המחאות והאזהרות מדי שנה כנגד המיסיונים איבדו את כוחן. נוצרה "נקודת מגע" (עם החלוצים הציונים) ששום חרמות ונידויים (anathemas) של הרבנים לא יצליחו להרוס.⁵⁰

לעומת זאת, יש לציין כי מאבקם של אנשי הממסד הרבני ואוהדיהם ב"מיסיון" נמשך ללא הפסקה. יעקובס לא יכול היה להתעלם מכך, והוא התייחס אליהם כאל אופוזיציה של קנאים צרי אופק ובעלי דעות קדומות.⁵¹

הטפה ביסוד המעלה בזמן מאבק בארבה

באמצע חודש מאי 1928 הגיע יעקובס לשדות המושבה יסוד המעלה, שם מצא כמאתיים פועלים, יהודים וערבים, כשהם נאבקים בנחילי הארבה המאיימים באמצעות ענפי עצים ומקלות שסמרטוטים חוברו אליהם. בצהרי היום, לאחר שסיימו החלוצים את מלחמתם באויב החקלאי, יצר המיסיונר קשר עם הצעירים, ולאחר שהציע לצלמם במצלמתו ניאותו לשמוע את דבריו.⁵²

49 ברוב תצלומיו של יעקובס שפורסמו ב-Jewish Era הוא נראה עם צווארון הכמורה הלבן. ראו: JE, 37 (1928) 91.

50 S. B. Rohold, "Extracts from a Palestine Letter," JE, 38 (1929) 53.

51 H. Jacobs, "Our Palestine Evangelist," JE, 42 (1932) 43.

52 H. Jacobs, "Yesod Hamaalah," JE, 37 (1928) 126.

הוא התמקד בשיחת היום, הארבה. תחילה הזכיר את מכת הארבה בזמנו של יואל הנביא (א, א-יב), וכיצד, על פי ספר יואל, שלח האלוהים את "צבא הגוי הגדול", הארבה, להעניש את ישראל בארצו, כפי שהעניש בימי משה ואהרן את המצרים במכת הארבה. מיד לאחר אזכור אירועים אלה מהתנ"ך עבר יעקובס לארבה המוזכר בברית החדשה. הוא הזכיר את יוחנן המטביל, שאותו כינה "יהודי שומר כשרות בקפידה", אשר ניזון מהארבה שנחשב לכשר על פי התורה,⁵³ ואשר קרא לבני דורו לשוב בתשובה כי "הגיעה מלכות האלוהים".⁵⁴ למרות החום הרב, ציין יעקובס, האיזונו לו שומעיו, כי שמחו לנוח מעט לאחר שעבדו בשדות מארבע בבוקר.⁵⁵

יעקובס, שדיבר אל החקלאים בעברית, סיפר להם גם על אודות ישוע, שניבא על שובו לעולם הזה ואף על הארבה שיצא באחרית הימים מתוך "באר התהום" (חזון יוחנן ט, 1-7), כדי לייסר את אלה שטרם נושעו. אולם מספר המקשיבים למיסיונר הלך ופחת. כעשרים חלוצים ליוו אותו בחזרה ליסוד המעלה והוא ענה לשאלותיהם ואף חילק להם ספרונים, אך אחרים, ציין, לעגו לו "כפי שבדרך כלל ישנם כמה אנשים שתמיד מלגלים".

מכל מקום, מסתבר כי במסע הטפתו בגליל ראה יעקובס זכות מיוחדת לפעול כחלוץ רוחני ההולך לפני המחנה, ממש כפי שיהושע בן נון נחל ניצחון מול אויביו "על מי מרום" (החולה), וזאת בדיוק באותו המקום שבו "הרי נפתלי הביטו עלינו ממערב ומי אגם החולה הבהיקו באור השמש ממזרח (יהושע יא, ז)".⁵⁶

כנסיות ערביות לעומת קהילות של יהודים משיחיים

בין דיווחי יעקובס שפורסמו ב־*Jewish Era* נדונה גם בעיה דתית ולאומית מסוג אחר: ההבדלים ב"פירות" של ארגוני המיסיון מחו"ל שפעלו בארץ בקרב שתי האוכלוסיות העיקריות – היהודים והערבים. לדבריו, המיסיונים שעבדו עשרות שנים בקרב היהודים נמנעו במכוון מלהקים קהילות עצמאיות של עברים

53 ויקרא יא, כב.
54 על פי הבשורות של מתי (ג, 4) ושל מרקוס (א, 6) אכל יוחנן המטביל חגבים, שהם אחר ממיני הארבה.

55 H. Jacobs, "Yesod Hamaalah," p. 126

56 "The hills of Naphtali were looking down upon us from the west, and Lake Hula's waters were glistening in the sun from the east – just as they looked down upon the army of Joshua in this region when he delivered the decisive blow to the enemy at the waters of Merom (Hula) (see Joshua 11:7)," *JE*, 37 (Oct. 1928) 126

משיחיים, אך כשעבדו עם הערבים, לעומת זאת, עודדו אותם להקים קהילות משלהם שהתנהלו בערבית. כתוצאה מכך התגבשו כנסיות אוונגליות של ערבים פלסטינים ברחבי פלשתינה-א"י, כמו למשל בירושלים וביפו, וכן בצורה בולטת בחיפה, בנצרת ובכפרי הגליל.⁵⁷

ביקורתו של יעקובס לא באה נגד קיומן של הכנסיות הערביות הפרוטסטנטיות, אלא נגד המיסיונרים הגויים, שאחזו בפועל בתיאולוגיה אנטי-יהודית ודרשו מהיהודים המשיחיים לזנוח את זהותם היהודית, לותר על השפה העברית ובעצם להתבולל בכנסיות ההיסטוריות. וכל זאת על סמך פרשנות מוטעית לפסוקים בברית החדשה, כי "במשיח ישוע אין עוד לא יהודי ולא יווני" (האיגרת אל הגלאטיים ג, 28; אל האפסיים ב, 11). לדבריו, בשעה שבכנסיות הערביות עורכים אסיפות סדירות בשפה הערבית באמצעות כוהני דת המזדהים בגאון כערבים, אי אפשר למצוא בארץ אף כנסייה מאורגנת אחת שיש במסגרתה קהילה יהודית משיחית אוטונומית "שעורכת את אסיפותיה בעברית ובהנהגת רועה קהילה שהוסמך לתפקידו כיהודי, ואשר מבשר את המשיח לעדתו (העברית), כפי שעושים בני הדודים הערבים".⁵⁸

טיעון זה של יעקובס כוון בעיקר כלפי המיסיון הלונדוני ליהודים (London Jews Society – LJS), שלצדו פעלה גם "אגודת המיסיון הכנסייתית" האנגליקנית (Church Missionary Society – CMS), שיזמו ועודדו הקמה של כנסיות ערביות מקומיות תחת כנפי כנסיית האם האנגליקנית, כנסיות שהליטורגיה והתיאולוגיה שלהן היו אנגליקניות במוצהר.⁵⁹ ראוי אמנם לציין גם כי מנקודת ראות כמותית עלה מספרם של המאמינים הערבים בארץ בהרבה על זה של היהודים המשיחיים,⁶⁰ אולם מבחינה "איכותית" הייתה לאנגליקנים, כמו גם לקתולים, ללותרנאים ולכנסיות אחרות, בעיה תיאולוגית בנוגע לשימור וטיפוח הזהות היהודית של יהודים המאמינים בישוע. זאת משום שלפי פרשנותם אין, כאמור, הצדקה לאחר צליבת ישוע לקיים קהילות נפרדות של יהודים משיחיים, "כי אין עוד יהודי במשיח ועליהם להיטמע בכנסייה האוניברסלית".⁶¹

57 H. Jacobs, "Reply Letter," *JE*, 35 (1926) 250

58 H. Jacobs, *ibid.* Cf. Idem, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 41 (1931) 57

59 ראו, למשל, י' פרי, נשיאים ורוח וגשם אין: המיסיון הלונדוני בארץ ישראל במאה התשע-עשרה, תל אביב: תשס"ב, עמ' 102-104; והשוו Kelvin Crombie, *For the Love of Zion* (Christian Witness and the Restoration of Israel), Hodder & Stoughton, London 1991, pp. 90-91, 144.

60 Gershon Nerel, "Hebrew Christian Associations in Ottoman Jerusalem: Jewish Yeshua-Believers facing Church and Synagogue," *Revue des Etudes Juives* (REJ), Paris, 161 (2002) 455.

61 השו: ג' נראל, "מבצע חסד": הפינוי של יהודים משיחיים מארץ ישראל בשנת 1948, דברי

לאור מצב זה מתח יעקובס ביקורת חריפה, אם כי עקיפה, על "החברה הלונדונית ליהודים" (LJS), וכתב כך:

במשך מאה ושלוש שנים פעל ארגון מיסיונרי מסוים (a certain missionary organization) בירושלים ועתה אין בנמצא אף לא קהילה יהודית אחת – בזמן שאותם אנשים [האנגליקנים, ג.נ.] שעבדו בקרב הערבים, ייסדו קהילות של ערבים בכל מקום ברחבי הארץ: מדוע? משום שהם מעולם לא אמרו לערבי 'עכשיו אתה נוצרי; אינך ערבי יותר', אבל הם (כן) אמרו ליהודי ועדיין אומרים לו 'אתה מומר; עכשיו אתה נוצרי; אתה לא יהודי יותר'. נחוצה רפורמציה (A reformation is needed); בחסד האלוהים ננסה להקים מחדש את הקהילה הראשונה של ימי השליחים בירושלים.⁶²

יובהר כי דברים אלה אכן כוונו לאגודה הלונדונית (LJS), שכן כבר משנת 1822 פעלו נציגיה בקרב היהודים בירושלים.⁶³ הם היו ידועים אמנם כנושאי הדגל של מיסיון אנגליקני בקרב היהודים, וסביב נושא זה אף גייסו את רוב תרומותיהם, אך למעשה התקיימו במקביל בכנסיית המשיח בירושלים (ליד שער יפו) גם שיעורים בערבית, ומיסיון זה הקים במכוון מסגרות משותפות ליהודים ולערבים.⁶⁴ זאת ועוד: למרות שהבישוף האנגליקני השני בירושלים, סמואל גובאט (1846–1879), עמד רשמית בראש ה-LJS (titular head), הרי שבפועל התמקד משנת 1851 ועד מותו בעבודת ה-CMS בקרב הערבים בארץ.⁶⁵

כאמור, כשיהודים האמינו בישוע הם נדרשו מיד על ידי הכנסיות לוותר של הזדהותם כיהודים, ובסופו של דבר נטמעו בחברה של אומות העולם. כך שמספרם לא יכול היה לגדול. יעקובס טען למעשה כי הוא, כיהודי משיחי לאומי, עושה את עבודתו נאמנה בקרב היהודים, לרבות בגליל, בשעה שמיסיונרים אחרים מאומות העולם נוהגים במדיניות של איפה ואיפה כלפי מאמינים ערבים לעומת מאמינים יהודים. ההוכחה לכך, מנקודת ראותו, הייתה קיומן ושגשוגן של כנסיות ערביות בגליל ובמקומות אחרים בארץ, לעומת העובדה שהמיסיונרים הגויים "דיכאו" את צמיחתן של קהילות עצמאיות של יהודים משיחיים. מכאן ניתן להבין את התלהבותו של יעקובס כשפגש יהודים משיחיים בגליל, אף אם מדובר בבודדים בלבד.

הקונגרס העולמי הארבע-עשר למדעי היהדות, האיגוד העולמי למדעי היהדות, ירושלים: תשס"ט (בדפוס).

62 H. Jacobs, "Message from our Palestine Evangelist," *JE*, 36 (1927) 20-21

63 ראו: י' פרי, נשיאים ורוח וגשם אין, עמ' 32.

64 ראו: ק' קרומבי (לעיל הערה 59), עמ' 144, 181-183, 195-196.

65 ראו: קרומבי, עמ' 90.

יהודים חסידי ישוע בטבריה

במהלך סיוריו הנשנים בגליל ביקר יעקובס גם אצל יהודים משיחיים בודדים בטבריה. כך, לדוגמה, הגיע באביב 1933 לנצרת, לעפולה, לחמת גדר (אל חמה; El Hamma), ולבסוף גם לטבריה, שם פגש בזוג מאמינים יהודים משיחיים, בעל ואשתו, "שנטבלו בכנסיית המיסיון הסקוטי בטבריה בחג המולד אשתקד".⁶⁶ למשפחה טבריינית זו, ציין יעקובס, כבר היו קשרים עם קהילת העברים המשיחיים בירושלים במחצית השנייה של שנות העשרים, אך הקהילה היא לא האריכה ימים והתפרקה בסוף העשור.⁶⁷ מכל מקום, יעקובס ציין שבני הזוג קיבלו את האמונה בישוע באמצעותו בשנת 1926/7, והם ליוו אותו לביקור בבית נוסף בטבריה, אצל יהודי משיחי שאשתו ובתו עדיין לא האמינו כמותו. מתיאור זה אפשר להבין שבאותה עת היו בטבריה לפחות שלושה יהודים משיחיים, שיעקובס אמנם לא נקב בשמם אך ניתן להסיק שהיו ביניהם קשרי ידידות קרובים. עם זאת, לא ניתן לדבר על קהילה מאורגנת שלהם בטבריה באותם ימים.

כאן ראוי גם להעיר כי מכתב העת המשיחי "תקוות ציון", שראה אור בחיפה בשפה העברית בשנות העשרים והשלושים של המאה העשרים, אנו למדים על יהודי משיחי טברייני בשם דוד גלזר,⁶⁸ שכתב על קבוצת חבריו הטבריינים ששמחו לקבל את "העיתון הפריודי המשיחי" הזה. אך אז לא הייתה בטבריה קהילה רשמית של יהודים משיחיים. באחד ממכתביו אל העורך של "תקוות ציון" תיאר גלזר בפרוטרוט את הסיפור ההיסטורי ששורשיו במאה הרביעית לספירה, על אודות "אמונתם המשיחית של שני טבריינים מהוללים" – הלל השני, "שהיה נשיא

66 H. Jacobs, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 43 (1933) 84

בטבריה ראו: י' פרי, נשיאים ורוח וגשם אין (המיסיון הלונדוני בארץ ישראל במאה ה-19), תל אביב: תשס"ב, עמ' 156-159; וכן: Frederick Levison, *Christian and Jew: The Life of Leon Levison* (see above note 21), pp. 15-16; 39; 320

67 ג' נראל, 'הופעתה והיעלמותה של "קהילת יהודים משיחיים" בירושלים בעשור של 1920', *דברי הקונגרס העולמי השנים-עשר למדעי היהדות*, חטיבה ה', החברה היהודית בת זמננו, האיגוד העולמי למדעי היהדות, ירושלים: תשס"א, עמ' 19-29. יצוין כי הגיליון הכפול של *תקוות ציון*, מס' 26-27, מינואר 1937, הוקדש כולו לנושא של תולדות ישוע בגליל, עם דיון בנושא עולם החי בים כינרת ובסביבתו במחצית הראשונה של המאה העשרים (עמ' 19).

68 בשנות השלושים של המאה העשרים היה דוד גלזר חבר פעיל בוועד הפועל של "הסתדרות היהודים המשיחיים בארץ ישראל", שמרכזה נמצא בחיפה. ראו: מ"ע בן מאיר, *מירושלים לירושלים*, עמ' 132. כן מופיע שמו בין אנשי בית החולים של המיסיון הסקוטי בטבריה: M. I. Ben-Maeir, *A List of Hebrew Christians in Palestine, Syria, Lebanon and Mesopotamia*, 1936 (?); ארכיון גרשון נראל.

בישראל משנת 320 עד 370 לספירת הנוצרים", ויוסף הרופא, "שבנה כמה כנסיות בהרבה ערים בארץ".⁶⁹ הם האמינו בישוע ונהיו לחסידיו בימי קונסטנטינוס קיסר. מדברים אלה עולה כי גלזר התגאה בעובדה שגם טבריה עירו הייתה על מפת המורשת היהודית משיחית בארץ ישראל.⁷⁰ אולם בה בעת לא ראה את עצמו טברייני בלבד, אלא גם איש צפת. במאמר אחר שפרסם ב"תקוות ציון" הציג את עצמו בשם "דוד גלזר, טבריה-צפת, א"י". חשוב היה בעיניו אפוא להבליט את העובדה שהוא איש גלילי, שלמרות שהתגורר בטבריה ביקר במקביל גם בצפת ופעל בה. כ"איש גלילי" הצהיר גלזר כדלהלן: "אני מביט על דתי – דת המשיחיות כעל יהדות שלמה ומתוקנת... דתי – דת המשיחיות – היא גם דת אוניברסלית".⁷¹ אפשר לשער שבסיורו בגליל פגש יעקובס לא רק את גלזר אלא גם את "העלמה אסיו" (Miss Assio), יהודייה משיחית מהקולג' הסקוטי בצפת,⁷² ושהם מצאו שם שפה משותפת.

מעניין להוסיף כי מאיר מיבר-מייברג, מפקד ה"הגנה" בצפת בתש"ח, סיפר על "משומד [ש]היה בעיר וגלזר שמו", שהתגורר בכנסייה הסקוטית בגבול הרובע היהודי בעיר:

ביום 8 באפריל 1948 יצא גלזר אל הרחובות והסמטאות של הרובע כשהוא קורא בקול בוכים ובתחנונים באידיש ובעברית: 'יהודים, הצילו נפשותיכם! יהודים, עומד להיות מרחץ דמים שלא היה כמוהו! חוסו על ילדיכם ועולליכם! הימלטו כל עוד רוח באפכם!'⁷³

מיבר-מייברג ציין כי "הנקודה היהודית" והסולידריות היהודית התעוררו "אפילו בלבו של משומד, החי ונוהג כנוצרי לכל דבר". מכל מקום, נראה שהבריטים פינו

69 דוד גלזר, 'מכתב אל העורך', תקוות ציון (עיתון פריודי), בעריכת משה (מוריס) סגל, גיליון מס' 12, ינואר 1931, עמ' 4.

70 השו: Ray Pritz and Arnold G. Fruchtenbaum, "Joseph of Tiberias – The Legend of a 4th Century Jewish Christian," *Mishkan*, 2 (1985) 47-56.

71 דוד גלזר, 'אני מאמין, ולמה?', תקוות ציון, גיליון מס' 25, יולי 1936, עמ' 5-6.

72 אין בדינו פרטים מזהים על Miss Assio, אך היא מוזכרת כמה פעמים במסמכי "הסתדרות היהודים המשיחיים בארץ ישראל" עם הכתובת: M. Assio, Scots College, Safed, Palestine. אסיואל אל משה-עמנואל בן מאיר, 26.3.1935, ארכיון גרשון נראל. באשר ל"קולג' הסקוטי" בצפת ראו: ר' יצחקי-הראל, 'המיסיון הסקוטי בצפת עד מלחמת העולם הראשונה ותגובת היישוב היהודי לפעילות מיסיונרית', קתדרה 123, תשס"ז, עמ' 82, הערה 61. תודתי המיוחדת לפרופ' חיים גורן על ההפניה למקור זה ולמקורות אחרים, וכן על הארותיו החשובות.

73 מ' מיבר-מייברג, בצל המצודה (עמידתה של צפת) – סיפורו של מפקד ה"הגנה" בצפת, תל-אביב: 1989, עמ' 226-227. אני מודה מקרב לב לגב' רבקה אמבון על עזרתה האדיבה באשר למקור זה ולמקורות נוספים הקשורים לתולדות צפת.

את גלזר מהכנסייה הסקוטית, ולא מן הנמנע שפונה מהארץ ב"מבצע חסד", עם עשרות יהודים משיחיים אחרים.⁷⁴

המאורעות בשנת תרפ"ט

בתיאוריו העיתונאיים-אידיאולוגיים מארץ ישראל לא פסח יעקובס גם על מאורעות קיץ 1929 באזורי ירושלים והגליל, כפי שאלה השתקפו בעיניו. כך, למשל, סיפר על התקפה של ערבים על כפר ילדים שליד עפולה,⁷⁵ תוך הדגשת מיקומו בעמק זרעאל "שנמצא בצמוד לעמק מגידו-ארמגדון", שכן שם זה משך תשומת לב בעולם הנוצרי (חזון יוחנן טז, 16).⁷⁶ לפי תיאורו הרגו הערבים תחילה את שומר הלילה היהודי של הכפר, ולאחר מכן פוצצו בדינמיט את שער הברזל של האורווה והדיר והסתלקו עם כמה פרדות וכבשים: "...כנראה שהם נמלטו לעבר הירדן. ראו בספר שופטים ו, ג-ו". במילים אחרות, יעקובס הפנה את קוראיו לקישור האסוציאטיבי שלו עם תקופת השופטים המוזכרת במקרא, כאשר המדיינים והעמלקים פשטו בארץ "ולא ישאירו מחיה בישראל ושה ושור וחמור" (שופטים ו, ד). בעקבות זאת ציין גם כי "כנראה ההיסטוריה חוזרת על עצמה", ולכן צריכים לדעתו בני ישראל לזעוק לעזרת השמים גם במאה העשרים, כמו בימי שופט השופטים.⁷⁷

יעקובס גם יידע את קוראיו על כוונתו לערוך באותם ימים סיור מיסיונרי בצפת, אך בשל המאורעות דחה את המסע לזמן אחר. עם זאת, מאחר שפגש בירושלים פליטים יהודים שברחו מצפת מוכת הפרעות, שמע ממקור ראשון על האירועים בצפון. בתיאורו כתב כך:

שלושה ערבים מצפת שנמצאו אשמים בהרג יהודי בעיר במהלך המהומות בשבוע האחרון של אוגוסט (תרפ"ט) נידונו לפני זמן מה למוות בתלייה.

74 ג' נראל, "מבצע חסד": הפינוי של יהודים משיחיים מארץ ישראל בשנת 1948, לעיל הערה מס' 61. וכן ראו: ר' יצחקי-הראל, 'המיסיון הסקוטי בצפת', (לעיל הערה 72), עמ' 80, הערה 55.

75 "כפר ילדים", על מורדות גבעת המורה בעפולה, הוקם בתום מלחמת העולם הראשונה על ידי ההסתדרות הציונית וקרוני היסוד, במטרה לשמש מקום מקלט לילדים יתומים מרוסיה. מנהל המקום בשנת תרפ"ז היה ד"ר פוגטשוב. ראו: 'הדני, הרב קוק וההתיישבות החילונית: מסעות ומונעים' (לעיל הערה 24), עמ' 44; 69.

76 H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," *JE*, 40 (1930) 17; Cf. J. R. Church, *The Armageddon Syndrome*, Curtis Publications, Oklahoma City 1985.

77 H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," *JE*, 40 (1930) 17

כשגורדין זה נודע ברבים, נסערה מאוד האוכלוסייה הערבית ופרצו הפגנות עזות. יש לזכור כי לפני כמה שבועות, כאשר אנשים אלו נעצרו יחד עם רבים אחרים והובאו לעכו – בית-הכלא המרכזי בפלשתינה-א"י – ובשעה שהאסירים הובלו בצעדה מתחנת הרכבת לכלא, הושלכו לעברם לאורך רחובות העיר פרחים מהמרפסות של הבתים, ובשמים הותזו עליהם כמו גשם, ממש כפי שמקובל כאשר עוברת תהלוכת חתן וכלה.⁷⁸

המיסיונר לא הסתיר את הרגשות הלאומיים שעוררה בו התמיכה הנלהבת של הרחוב הערבי בפורעים שתקפו את יהודי צפת. ובכל זאת, כדי לאזן את התמונה הכללית, תיאר בהמשך דבריו גם את אכזבתם העמוקה של הערבים, נוצרים ומוסלמים כאחד, מה"חד-צדדיות" של הבריטים, שעמדו בתוקף מאחורי הצהרת בלפור, שלא הייתה בעבורם אלא "אסון ממאיר" (pestilential calamity).⁷⁹ לדעתו האשימו הערבים הפלסטינים את האנגלים גם בכך שהם רוצים להפוך את המסגדים בארץ לבתי כנסת, ולכן בצעד של מחאה, נעלו בפני הציבור את שערי המסגדים והכנסיות ליום אחד, וסירבו לשלם מיסים "שהבריטים מעבירים לידי היהודים".

ליעקובס היה חשוב לא פחות להצביע על הסבל האנושי של שני המחנות הניצים, היהודים והערבים, ובמיוחד על ייסורי הילדים: "אנו בוכים עם האלמנות והיתומים משני הצדדים שאיבדו את הבעלים ואת האבות מבלי שהיו אשמים בכך", כתב. לכן יזם מגבית לגיוס סיוע הומניטרי לנזקקים, וקרא מעל דפי ביטאונו לתורמים באמריקה להתפלל בעבור כל מי שנקלעו למצב הקשה ולשלוח עזרה חומרית שהבטיח להעביר לנזקקים ללא משוא פנים. זאת, לדבריו, "לצד עידוד ותמיכה רוחניים שאני עצמי מספק למסכנים".⁸⁰

כשביקש יעקובס את התרומות מאמריקה לנפגעי המאורעות, הוא טרח להודיע לתורמים הפוטנציאליים כי הוא מודע היטב לשפל הכלכלי שפקד את ארצות הברית בשלהי שנות העשרים, אך בכל זאת מצפה הוא מהם שיתרמו בעין יפה, במיוחד לקרן הסיוע ליהודים שנפגעו ושרכושם ניזוק במהלך המאורעות (rioting) בקיץ 1929. להמחשת הצורך הרב צירף לכתבותיו תמונות שהוא בעצמו צילם, למשל בזמן שסייר בין ההריסות בצפת. מתחת לאחת מהן נכתב "בתים שנשרפו ונבזזו בקיץ שעבר בצפת".⁸¹ יעקובס ציין בפני קוראיו כי העיר קרובה במיוחד ללב, מאחר שהתגורר בה במשך שנה עם משפחתו בתחילת שנות

Ibid., p. 18 78

Ibid., p. 19 79

80 שם. על מאורעות תרפ"ט בצפת ראו: נ' שור, **תולדות צפת, תל-אביב: תשמ"ג, עמ' 251-253.**81 H. Jacobs, "Message from our Palestine Evangelist," *JE*, 40 (1930) 94-95

העשרים. הוא כתב גם כי בראותו את ההרס והחורבן בעיר נשבר לבו, והוא הזיל דמעות על אפר הבתים: "השארתי שם רק 40 דולר", כתב, "וזהו רק טיפה אחת באוקיינוס של צער ומצוקה".⁸² מנקודת ראותו, חלוקת סעד גשמי לנזקקים הייתה חלק בלתי נפרד מעבודתו הרוחנית.

בהקשר למאורעות תרפ"ט, ראוי להצביע על נושא אחר שהטריד את המיסיונר: הוא כתב כי בעקבות אירועי 1929 נשמעו ביטויים קשים מאוד מצד היהודים כנגד המיסיונים הנוצריים בארץ, שלכאורה לא צריכים היו כלל להיות מעורבים במהומות. מסתבר כי הביקורת היהודית לא הייתה בעצם כלפי "המיסיון", אלא נגד בני העדה הנוצרית המקומית. לדבריו, כעסם של אנשי היישוב נבע מכך שהנוצרים הערבים שיתפו פעולה עם אחיהם המוסלמים על בסיס לאומי משותף – נגד היהודים. יעקובס מצא לנכון לסגור על הערבים הנוצרים באמצעות הטיעון הבא: "ערבים (נוצרים) אלה שמתנגדים בגלוי להצהרת בלפור אינם מתנגדים לה משום שהם נוצרים (בדתם), אלא משום שהם ילידי המקום ורואים בארץ את מולדתם הם".⁸³ סביר להניח שהמיסיונר היהודי-נוצרי נקלע במצב זה למלכוד אישי על רקע העובדה שאשתו הייתה ערבייה-נוצרייה. לכן העלה את הטיעון של "חולשת טבע האדם", דהיינו שבזמן התלהטות יצרים ופרעות אין האנשים, ככלל ובכל מקום, פועלים בהיגיון צרוף ואינם חושבים לעומק על מעשיהם. מסקנתו האישית מכך הייתה, כפי שציין בפני קוראיו באמריקה, שלא נותר אלא להתפלל ולבקש חסדי שמים כדי ש"תפיסה שגויה זו" כלפי המיסיונרים הנוצרים לא תתפשט ברחבי הארץ. כאן מעניין להשוות בין מעורבות הערבים הנוצרים במאורעות תרפ"ט, והביקורת היהודית כלפי המיסיונרים הנוצרים שבאה בעקבותיה, לבין מצב דומה ששרר בארץ כמעט עשר שנים קודם לכן, במהלך פרעות תרפ"א. כך, למשל, כתב המיסיונר מרטין (A. C. Martin), איש "המיסיון הלונדוני ליהודים" (LJS), ששהה ביפו בשנת 1921:

למרבה הצער, מנקודת הראות של עבודת המיסיון, הערבים אשר קוראים לעצמם נוצרים, התאחדו עם המוסלמים (ביפו) במאמציהם לשפוך דם יהודי, וכך לנו נותרה המשימה הבלתי נעימה להסביר ולהתנצל על השקר שבנצרות זו שהיא מנוגדת למשיח (un-Christlike Christianity) ומהווה מכשול כה גדול ליהודים.⁸⁴

אך המציאות המיליטנטית של "נצרות פלסטינית לאומית" בארץ לא הרתיעה את המיסיונרים לקבוצותיהם, והם המשיכו בשגרת עבודתם. בזמן המאורעות ניסו

Ibid. 82

83 H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," *JE*, 40 (1930) 19; 94; *JE*, 41 (1931) 2484 "Useful Work at Jaffa," *Jewish Missionary Intelligence*, 11 (1921) 164

הן יעקובס, היהודי האמריקני, והן מרטין, הגוי הבריטי, להבליט את המסר הרוחני של הברית החדשה על "מלכות האלוהים ומלכות השמים", תוך השתדלות מתמדת לנחם את נפגעי פעולות האיבה משני הצדדים ולעודד אותם. מרטין האנגליקני אף העיר, לאור ניסיונו, כי דווקא בתקופת טרור ומהומות "הלבבות מתרככים ונפתחים, וזו ההזדמנות שלנו לזרוע את זרעי הבשורה".⁸⁵ לעומת זאת, ייאמר גם כי באותה עת נמצאו בארץ מיסיונרים אחרים, כדוגמת ד"ר ויליאם כריסטי (Christie) הסקוטי, מ"המיסיון הבריטי ליהודים" (British Jews Society - BJS), שפעל בטבריה ובחיפה,⁸⁶ שהציגו ממד אחר של מאורעות תרפ"ט. באביב שנת 1930 טען כריסטי כי פעולות האיבה בקיץ הקודם נבעו בעצם מקנאה בין מדינות אירופיות ומתוך "קנוניה של הכנסיות" (ecclesiastical intrigue).⁸⁷ במילים אחרות, אליבא דכריסטי עמדו מאחורי המאורעות מאבקים ואינטרסים בין מדינות קתוליות, בהן צרפת ואיטליה, לבין האימפריה הפרוטסטנטית של בריטניה, ובתוכם בחשה בקלחת גם מדינת האפיפיור. זאת, טען כריסטי, בשעה שהערבים המקומיים, קרי המוסלמים ולצדם הנוצרים,⁸⁸ חברו אל הלטינים (Latins), והצהירו בגלוי שהם "כנגד היהודים והפרוטסטנטים". אך כאן תקצר היריעה מלהרחיב בנושא זה.

המיסיונר ו"הספר הלבן" השני

ב"עידן היהודי" התייחס יעקובס אף לתקנות "הספר הלבן השני" של ממשלת בריטניה, בעקבות מאורעות תרפ"ט, שפורסמו בשנת 1930 בחסותו של שר המושבות הלורד פאספילד (Passfield). המדיניות החדשה קבעה כי תצומצם העלייה היהודית

לארץ ישראל ותוגבל מכירת קרקעות לציונים.⁸⁹ בפרשנותו חשף המיסיונר שוב את התלהבותו הרבה מהחלוצים, ומנחישותם של אנשי היישוב להיאבק בגזירות שבאו מלונדון. הוא כתב שכל היהודים בארץ, מדן ועד באר שבע, מאוחדים בפעולתם נגד ההגבלות על העלייה וההתיישבות. וכדוגמה לכך הביא את הצעירים בגליל, החלוצות והחלוצים, המוכנים לגור באוהלים ובתנאים מינימליים, לייבש את הביצות ולסבול את החום הכבד ואת מחלת המלריה. יעקובס השווה את מתיישבי הגליל בימיו לחלוץ שהלך לפני המחנה בתקופת יהושע בן נון (יהושע ו, יג) ולשבים מגולת בבל, על שאחזו ביד אחת במחרשה ובשנייה בחרב ולא ויתרו על חזונם (נחמיה ד, יא).⁹⁰ המיסיונר הפרשן חזר אפוא וקישר בין האירועים בימיו לבין תקופת התנ"ך, ובכך לא רק שהביע את תמיכתו ביישוב היהודי, אלא שעשה מאמצים לרתום לחזונו את דעת הקהל באמריקה, שהסתמכה על המידע שסיפק מהארץ.

דוגמה מיוחדת שיעקובס הביא בפני קוראיו על מאבק היהודים בספר הלבן קשורה לפנחס רוטנברג, שהיה כלשונו: "המהנדס הראשי שרותם את מימי הירדן, הירמוך ואגם הגליל כדי לספק השמל ואור לפלשתינה-א"י".⁹¹ המיסיונר ציטט קטעים מתוך מכתב ששלח רוטנברג, נשיא הוועד היהודי הלאומי בארץ, אל הנציב העליון בירושלים, במחאה על המדיניות הבריטית שבה ראה בוגדנות בשל הפרת ההתחייבות למתן בית לאומי לעם היהודי במולדתו. למפעלו של רוטנברג הייתה חשיבות גדולה בעיני יעקובס, משום שהגליל וצפון הארץ עמדו, לפי תפיסתו, לתפקד כמו "לב" שמספק את האנרגיה והחיות לכל הארץ, ואז "המדבר יפרח כחבצלת". כאמור, יעקובס שיתף את קוראיו הנוצרים באמריקה בהזדהותו המלאה עם המפעל הציוני, והחלוצים במושבות הגליל תפסו מקום בולט בדיווחיו. הם אמנם ייצגו בעיניו את הפן החילוני של הצינונות, אך בה בעת גם ראה באידיאליזם הלאומי שלהם כר פתוח ופורה להפצת הרעיונות של בשורתו.⁹²

נמל-אוויר בים טבריה

בינואר 1932 ערך יעקובס ביקור נוסף בטבריה, ואז התגלה לעיניו מראה מרהיב: נחיתת מטוס ימי (seaplane) על מימי הכינרת וירידת נוסעיו למזח של

89 פ' עופר, 'הספר הלבן של פספילד', תולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל מאז העלייה הראשונה, תקופת המנדט הבריטי, חלק ראשון, בעריכת משה ליסק, ירושלים: תשנ"ד, עמ' 310-314.

90 H. Jacobs, "Jewish Notes," JE, 41 (1931) 22

91 *Ibid.*, p. 23

92 *Ibid.*, p. 25

85 Rev. A. C. Martin, "Report," *Ibid.*

86 השם המלא של "החברה הבריטית ליהודים" (British Jews Society - BJS) היה "החברה הבריטית להפצת הבשורה בקרב היהודים" (British Society for the Propagation of the Gospel among the Jews). הארגון נוסד בסקוטלנד בשנת 1842 בהשפעת האישים Robert Murray M'Cheyne; Andrew Bonar W. M. Christie, "בלתי-דנומינציונלי" (Non-denominational). השוו, למשל: W. M. Christie, Honorary Missionary, Annual Report of the British Society for the Propagation of the Gospel among the Jews, 88th Annual Meeting, London May 1931, pp. 26-28. לארכיון מקוון ראו: <http://research.yale.edu:8084/missionperiodicals/viewdetail.jsp?id=707>.

(CWI) ראו: <http://www.cwi.org.uk/faq.html>

87 W. M. Christie, "Religion and Politics in Palestine," JE, 40 (1930) 88

88 H. Jacobs, "Mission Notes," JE, 46 (1936) 54

האגם.⁹³ בתשובה לשאלותיו סופר לו כי כבר חודשיים קודם לכן החלה חברה בריטית להפעיל קו נסיעות חדש בין אתונה שביוון לטבריה, המקיים טיסות סדירות בכל שבוע. המיסיונר לא הסתיר את התלהבותו מחידושי הטכנולוגיה שהגיעו גם לטבריה העתיקה, ותיאר זאת בהשתאות בדיווחו לאמריקה:

לעינינו נתגלה מראה נהדר, מטוסים מודרני שהשמיע רעש מוזר, תוך כדי חיתוך של מימי הגליל הקדוש (sacred Galilee) והתזתם לצדדים. וכך, לפתע פתאום הפכה 'טבריה העתיקה הרדומה' ('Sleeping Old Tiberias') לעיר נמל שהיא שער כניסה כמו ניו-יורק.⁹⁴

נמל האוויר של טבריה, לדידו של יעקובס, היה בעל פוטנציאל לשמש כפתח למזרח, ממש כפי שניו-יורק הייתה פתח לעולם מערבי! הוא הוסיף וציין כי בעקבות הגעת הקדמה התחבורתית הזאת לטבריה יכולים הנוסעים להמשיך במסעם בטיסה לבגדד העתיקה שבעיראק, כשהם מוגנים לגמרי משודדי המדבר למיניהם. וכך, כלשונו, "בזמן הקצר ביותר יכלו אנשים להגיע לארץ הולדתו של אברהם אבינו". מתיאורו של יעקובס חש הקורא בהתפעלותו הרבה מהטכנולוגיה החדשה, שבאמצעותה ניתן לגשר בקלות בין מדינות מודרניות לארצות המקרא. מיד לאחר תיאור "הפלא" של המנחת בכינרת עבר יעקובס לתיאור עבודת הבישור (evangelization) שלו באחד מבתי הכנסת בטבריה, אך בלי לציין את שמו. הוא סיפר שלמרות ההתנגדות המעטה לנוכחותו, שבגינה עזבו כמה אנשים בשקט את המקום, הקשיב רוב הקהל לדבריו על ביאתו השנייה של המשיח. כאן הוסיף כי כשעזב את בית הכנסת נדמה היה לו שכל הנוף הגלילי מסביבו "השתתף" בשמחתו. לפיכך הזכיר את "הרי הגלבע בקרבת מקום והחרמון הקטן [הוא גבעת המורה]⁹⁵ ו[הר] התבור ממערב", שנראו בעיניו כהאנשה של הטבע השמח לאור הפסוק בספר תהילים: "תבור וחרמון בשמך ירננו" (פט, יג). כך התקיים בו שילוב מתמיד של שלושה גורמים: רגשותיו האישיים, המציאות וכתבי הקודש.

93 החוף של מלון "טבריה", שהוקם על ידי השווייצרי-גרמני ריכארד גרוסמן בשנת התרנ"ו (1896), שימש כתחנה מרכזית של "קווי האוויר המלכותיים" ההולנדיים שנחתו בכינרת עם מטוסיים, בקו שקישר בין אירופה לאסיה ולאפריקה. ראו: ע' אבישר, **ספר טבריה – עיר כינרות ויישובה בראי הדורות**, ירושלים: תשל"ג, עמ' 254 (עם תמונת מטוס ימי הולנדי שחנה בכינרת בשנת 1928).

94 H. Jacobs, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 42 (1932) 44

95 תודתי לפרופ' חיים גורן על הפניה זו. ראו גם: 'גבעת המורה – החרמון הקטן, ליד הר תבור', באתר:

http://www.tora.us.fm/tnk1/messages/nvir_joftim_gideon_mqomot_0.html

יהודים חילונים מהגליל מבקרים בירושלים

במכתב שפורסם בחודש יולי 1928 ברבעון *The Jewish Era*, תיאר יעקובס את תודעתם הלאומית החילונית של חלוצים ציונים בגליל, כפי שבאה לביטוי דווקא בחג הפסח בירושלים. באביב שנה זו, ציין, באו לירושלים עולי רגל יהודים מכל רחבי הארץ, כך שהוא יכול היה לפגוש אותם ולדבר איתם בלי לצאת אל המושבות והכפרים הרחוקים. ביום הראשון של החג פגש בקבוצת צעירים וצעירות מהגליל שהסתובבו בין המתפללים האורתודוקסים סמוך לכותל המערבי: "הם חילונים גמורים, וחלקם אפילו אנטי-דתיים", כתב. בהמשך סיפר כי לאחר שעזבו את הכותל ועמדו באחד הרחובות הצדדיים, שאל אותם בהשתאות: "אתם באים מהגליל ועשיתם דרך ארוכה לכאן, האם באתם לחגוג חג שאינכם מאמינים בו? כיצד זה אתם חוגגים את הפסח של אלוהים שאתם מכחשים בו? האין בכך סתירה?"⁹⁶

ראש הקבוצה ענה ליעקובס כדלהלן: "אנו נולדנו יהודים מבחינה אתנית ולאומית, ואיננו מתעניינים כלל בדת היהודית או בכל דת אחרת. אולם אנו חוגגים את חג הפסח מנקודת ראות של לאומיות טהורה (pure nationalism); זהו יום העצמאות שלנו, יום ההולדת של אומתנו". יעקובס התקשה לקבל את הגישה המנתקת את החג מאמונה בתנ"ך ומאלוהים, והשיב שאין חירות ועצמאות אלא באמת רוחנית, בצטטו את דברי ישוע: "וידעתם את האמת והאמת תשימכם לבני חורין" (בשורת יוחנן, ח, 32).⁹⁷

גם כאן הבליט יעקובס את הנקודה העקרונית, כי היהדות הארצישראלית בזמנו לא הייתה גוף אחד מונוליטי, אלא מארג של דעות ואמונות שאפיינו ביחד את האוכלוסייה היהודית, מהאורתודוקסים ועד לרוויזיוניסטים ולסוציאליסטים.⁹⁸ לצד תנועת המשיחיים תלמידי ישוע, הוא התמודד בדרכו שלו עם זרם רעיוני נוסף, דהיינו החילונים לקבוצותיהם, שביקשו לצקת משמעות חדשה בזהות היהודית מזווית ראייה לאומית וציונית.⁹⁹

96 H. Jacobs, "Letters from our Palestine Evangelist," *JE*, 37 (1928) 92.

97 H. Jacobs, *ibid.*

98 א' דון-ייחיא, 'חילון, שלילה ושילוב תפיסות של היהדות המסורתית ומושגיה בציונות הסוציאליסטית', **כיוונים 8** (תש"ס) 29-46.

99 השוו: 'יצחקי, **בראש גלוי** (עיקרים של חילוניות יהודית), אוניברסיטת חיפה / זמורה-ביתן: תש"ס, עמ' 140-178.

בסתיו חייו

בחודש מאי שנת 1934, בהיותו בן שבעים ולאחר שהות של ארבע-עשרה שנים בארץ ישראל, חזר חיים יעקובס לארצות הברית עם בני משפחתו, לחופשת התרעננות ממושכת (furlough) וגם להרצאות בכנסיות הפרסביטריאניות. הרצאות אלה אמורות היו גם "לתחזק" ולחדש קשרים אישיים, וכן לגייס תרומות למיסיון. באמתחתו היו כמה מאות שקופיות סטריאופטיקון (stereopticon) לפנס קסם, שצילם בעצמו. חופשה זו תוכננה להימשך כשנה, והיו לכך שתי סיבות נוספות: ראשית, הסדרת המשך חינוכם של שלושת ילדיו במוסדות אמריקניים. שנית, פתרון בעיות שנתגלו בדרכונו בשל חשש לאובדן אזרחותו האמריקנית.¹⁰⁰ בשלהי 1935 חזר יעקובס לארץ כדי להמשיך את עבודתו בסיוורים לאורכה ולרוחבה, אך ילדיו הבוגרים נשארו בארצות הברית. הוא התגורר בירושלים, ובאוגוסט 1936 נולד שם בן זקוניו, בהיותו בן שבעים ושתיים(!).¹⁰¹

כאן יש לשאול מה הייתה, לאורך זמן, התגובה בארץ לפעולת המיסיון, לאחר השנים הרבות שיעקובס השקיע בעבודתו. דומה שבסופו של דבר הלכה וגברה התעלמות האוכלוסייה היהודית מעבודת הבישור שלו. כך, למשל, כתב אחד מידידיו האמריקנים, שסייר איתו בארץ בשנת 1936: "מארחי של מר יעקובס מתייחסים אליו בכבוד, אך ככלל הם אינם מתעניינים בבשורתו, אם כי הם מעריכים את שאר-רוחו".¹⁰² כלומר, היה כלפיו בעיקר יחס של "כבדהו וחשדהו". בגילו המתקדם (שבעים ושתיים) הלכו ופחתו מסעותיו של יעקובס ליישובי הגליל, אך הוא המשיך לפרסם את כתבותיו על ההתפתחויות בארץ, אם כי מתוך הסתמכות גדלה והולכת על מקורות עיתונאיים. עם זאת, הוא עדיין הגיע לצפון, כפי שסיפר למשל במאי 1936, כי למרות אי-הביטחון בדרכים נסעו הוא ואשתו מירושלים לחיפה כדי להשתתף באסיפה השנתית של "הסתדרות היהודים המשיחיים בארץ ישראל והמזרח הקרוב" (Hebrew Christian Alliance of Palestine), שהתקיימה על הכרמל.¹⁰³ הוא גם תיאר בפרוטרוט את הפרעות של הערבים ביהודים בשנת תרצ"ה, ובגיליון נובמבר 1936 של "העידן היהודי" הוא סיפר על טרגדיה משפחתית בצפת, כששלושה ילדים יהודים נרצחו יחד עם

אביהם בעודם ישנים, ואמם וסבתם נפצעו.¹⁰⁴ בדיווחיו על המצב הביטחוני בארץ הצביע על הדמיון הרב שבין גלי המהומות והמרי מצד הערבים כלפי האוכלוסייה היהודית, במיוחד מאז התגברות העלייה מגרמניה. בהשוואותיו בין מאורעות תרפ"א, תרפ"ט ותרצ"ה הוא קשר את המונח "טרור" בעיקר להנהגה הערבית. על פי עותקי כתב העת "העידן היהודי" הניתנים לבדיקה, פורסם מאמרו האחרון של יעקובס מהארץ בגיליון חודש מאי שנת 1937. לאחר מכן, כך נראה, פשוט "נעלמו עקבותיו", ללא כל פרטים וללא הסברים, ואחרית ימיו לוטה בערפל. כל השערה על פעילותו בארץ בימיו האחרונים תהיה בגדר ניחוש בלבד. משה עמנואל בן-מאיר, מכרו הקרוב, כתב על כך כדלקמן: "ר' ג'ייקובס עזב את הארץ זמן קצר לפני ייסודה מחדש של מדינת ישראל, ומאז לא שמענו עליו דבר. הוא נעלם כאבן במצולות הים, כאילו בלעה אותו האדמה ואיננו".¹⁰⁵

סיכום

הגליל והגליליים תפסו בשנים 1921-1937 מקום בולט בפעילויות ובכתבים המיסיונריים של חיים יעקובס. הוא חזר וסייר במושבות רבות והגיע למקומות נידחים, בהם חיפש את "היהודי החדש" – זה שמנקודת ראותו היה פתוח לדבריו ולא כבול על ידי המסורת הרבנית. ואולם, בעיר כמו נצרת לא התעכב זמן רב, מפני ששם נמצאו רק יהודים מעטים ו"רובם היו רווקים, בשעה שבעלי המשפחות התגוררו בערים אחרות".¹⁰⁶ להערכתו היו בנצרת ב-1932 לא יותר מעשרים יהודים, שרובם הועסקו על ידי ממשלת המנדט. בעיניו היו יהודי נצרת המעטים אנשי ממסד ה"סגורים" לבשורתו, לעומת החלוצים שבמושבות "הפתוחים" בדעותיהם. אך נצרת משכה בכל זאת את תשומת לבו. כך, למשל, ציין פרט מעניין: הציונים עשו אמנם מאמצים רבים להתיישב בשתי הערים הקשורות לחיי ישוע – נצרת ובית לחם – אך למעשה נכשלו בכך. הוא הוסיף כי בשנת 1931 נמצא בבית לחם שביהודה רק יהודי אחד,¹⁰⁷ לעומת מתיישבים רבים בגליל.

שאלת הזהות היהודית בארץ ישראל הנבנית והמתחדשת, ובמיוחד נושא הדת והלאום, היו ציר מרכזי בכתביו של יעקובס. במהלך סוירו ומפגשיו עם אנשי הגליל, כמו גם במקומות אחרים בארץ, נתקל באישים שונים ובמגוון של דעות בקרב

H. Jacobs, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 44 (1934) 47-48 100

H. Jacobs, "From Our Palestine Evangelist," *JE*, 46 (1936) 118 101

H. A. Ironside, "Are the Jews in Palestine Turning to Christ?," *The Sunday School Times*, November 21, 1936, p. 778 102

H. Jacobs, "Mission Notes," *JE*, 46 (1936) 81; Cf. Moshe Imanuel Ben-Meir, *From Jerusalem to Jerusalem*, Netivyah, Jerusalem 2007, pp. 113-114 103

H. Jacobs, "From Our Palestine Evangelist," *JE*, 46 (1936) 118 104

מ"ע בן מאיר (מעב"מ), *מירושלים לירושלים*, עמ' 97. יצוין כי בשנת 1932 ערך יעקובס את טקס הנישואין הראשון של מעב"מ בחיפה, ראו שם, עמ' 96. 105

H. Jacobs, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 42 (1932) 43 106

Ibid. 107

יהודים וערבים לקבוצותיהם. הוא גם מצא אתגר בפולמוס ובהשוואות רעיוניות עם זרמים שונים בתוך העולם היהודי הארצישראלי, ביניהם חילונים "חופשיים", סוציאליסטים וקומוניסטים, אורתודוקסים קנאים וגם משיחיים חסידי ישוע.

פרדוקס מעניין היה בכתביו: מצד אחד דגל בהפרדה מוחלטת בין דת ללאומיות, אך מצד שני התבטא במונחים של לאומיות דתית ושל דתיות לאומית. כאדם שראה עצמו דתי ואף רוחני-רליגיזי, בחן בעיון את תופעת "החילוניות הרליגיזית" אצל החלוץ הציוני הסוציאליסטי, שבעיניו היה חילוני "רליגיזי". בחינה זו נערכה בשלושה מעגלים: ראשית, מול הרוחניות האישית שלו כתלמיד ישוע על פי הברית החדשה; שנית, מול היהודים האורתודוקסים שהתנגדו למשיחיים חסידי ישוע; ושלישית, מול היהודים האורתודוקסים שהתנגדו גם לחילונים הציונים.¹⁰⁸ יעקובס התייחס באמביוולנטיות לחלוצים הציונים בגליל: הם היו אמנם אידיאליסטים, עובדים קשה שוויתרו על עניינים שבחומר, והוא העריך את האידיאליזם וההקרבה שלהם, אך בה בעת שלל את ריחוקם מהרוחניות הביבלית. את ייעודו ראה בהמשך מסעותיו אליהם, במטרה לקרבם לאמת הרוחנית שבה האמין. הוא עשה זאת בשיחות אישיות וב"הרצאות" בפני קהל חילוני בבתים פרטיים, בשטח פתוח, בבתי מלון ובמועדונים. במקביל חיפש גם הזדמנויות לדבר בפני קהל דתי בשווקים ובבתי כנסת.¹⁰⁹

יש לציין היבט אחר במבט השוואתי: ההבדלים שבין עבודה מיסיונרית בגליל לעבודה מסוג זה בירושלים. בניגוד למצב ששרר בזמן המנדט בירושלים, שבה דיברו במפורש על תחרות ויריבות בין ארגוני מיסיון רבים שהתקבצו כדי לפעול בקרב היהודים, הרי שביישובי הגליל כמעט שלא הורגשה תחרות בין גופים מיסיונריים מרקע פרוטסטנטי. בירושלים הייתה למעשה "חפיפה" (overlapping) מתמדת בין מיסיונרים מארגונים רבים. כך, למשל, התקיימה בה התמודדות – גלויה וחסויה – בין ארגונים ותיקים כגון "המיסיון הלונדוני", שהחל לפעול במחצית הראשונה של המאה התשע-עשרה, לבין מיסיונרים חדשים שבאו לארץ בעקבות הצהרת בלפור והתחזקות הציונות.¹¹⁰

לפי תמונת המצב שהציג יעקובס לקוראיו, הוא פעל ביישובי החלוצים הציונים בגליל כמעט כ"סוליסט". ואולם בהקשר זה ראוי לציין כי בעצם בוצעה פעילות מיסיונרית בצפון הארץ גם על ידי "החברה הבריטית ליהודים" (BJS), בראשותו של היהודי ממוצא ירושלמי שבתאי בנימין רוהולד.¹¹¹ אלא שכאן לא הייתה למעשה

108 השו: י' אורבוך-אורפז, "הצליין החילוני", www.google.com

109 H. Jacobs, "Our Palestine Evangelist," *JE*, 41 (1931) 56-57

110 השו: 197 (1926) *JE*, 35 "Is Palestine Over-Supplied with Missionaries?"

111 Frank J. Exley, *Our Hearts' Desire: The Story of the British Society for the Propagation of the Gospel among the Jews*, London 1942.

"תחרות בין-ארגונית", כי אם תיאום מלא ביניהם כשהאחד מבקש להשלים את השני. הדברים אף באו לביטוי על דפי ה-*Jewish Era*. עם זאת, מתברר כי יעקובס נמנע במכוון מהתייחסות מפורשת לעבודתם של ארגוני מיסיון פרוטסטנטיים ותיקים בגליל, כגון הסקוטים שפעלו בטבריה ובצפת.¹¹² מובן שבכך ביקש להעצים את שליחותו שלו.

תחושתו הסובייקטיבית החזקה של יעקובס הייתה, כפי שהעיד גם עמיתו רוהולד, שבגליל נוצרה "שעת כושר" לאתגר רוחנית את החלוצים היהודים, בתוך המרחב שלהם ולא בבנייני כנסיות מנוכרים. שניהם היו משוכנעים שנפתחו בפניהם הזדמנויות חשובות להפצת בשורת המשיח "בארצו של הגואל" (Land of the Redeemer).¹¹³ בעבורם, הייתה למונח "ארצו של הגואל" משמעות מיוחדת בזיקה לגליל. מבחינתם כבר נשמעו פעמי המשיח השב לארצו, וכך גם דיווחו בכתביהם.

ואולם, מכתביו של יעקובס עולה גם העובדה שהגופים האנטי-מיסיונריים בארץ לא הרפו ממאבקם בו ובשאר "ציידי הנפשות הנוצרים", כלשונם. עם זאת, ניתן להצביע כאן על התופעה הבאה: בעוד שבמושבות החלוצים בגליל, קרי בפריפריה היישובית, זכו המיסיונרים ל"קבלת פנים" סובלנית יחסית, הרי שבתחומי הערים הגדולות, במיוחד בירושלים ובתל אביב, התארגנו קבוצות מיליטנטיות של דתיים-אורתודוקסים, שבשנים 1928-1929 אף הקימו חברה חדשה ששמה לה למטרה "להילחם נגד המיסיון" מלחמת חורמה.¹¹⁴ אולם, במקביל לכך יש לציין מלחמה נוספת – מלחמתם של "החופשיים" או החילונים, בעלי הרקע הקומוניסטי-סוציאליסטי, נגד הטפה דתית כלשהי מצד "עסקני דת שיש לסלקם מעל פני האדמה ולהשליכם למצולות ים".¹¹⁵

לפיכך לא נתקל יעקובס במציאות הדתית והלאומית בארץ ביהדות מסוג אחד בלבד, אלא בפסיפס של יהדות (Judaisms), בדעות ובאמונות שונות. מציאות זו הוא ביקש לפתח ולטפח, ממש כפי שמצא בעולם הנצרות חלוקות למגוון זרמים ופגלים (Christianities).¹¹⁶

112 W. P. Livingstone, *A Galilee Doctor: Being a Sketch of the Career of Dr. D.W. Torrance of Tiberias*, London 1925. וכן ראו: ר' יצחקי-הראל, 'המיסיון הסקוטי בצפת', (לעיל הערה 72).

113 "Rev. S. B. Rohold, F.R.G.S., Haifa, Interviewed on the Conditions Prevailing at Present in Palestine", *The Hebrew Christian*, 2 (1929) 57

114 H. Jacobs, "Message from our Palestine Evangelist," *JE*, 38 (1929) 86; Idem., "Our Palestine Evangelist," *JE*, 42 (1932) 43

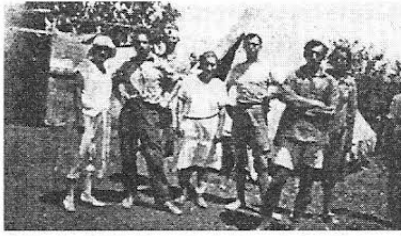
115 *Ibid*, pp. 86-87

116 השו: Jacob Neusner, William S. Green, Ernest Frerichs (eds.), *Judaisms and their Messiahs at the Turn of the Christian Era*, Cambridge U.P., New York 1996.

כמאמין בפשט המילולי של כתבי הקודש, וכתלמידו וידידו של הנוצרי הציוני ויליאם בלקסטון, יעקובס לא רק תמך במהפכה הציונית בארץ, אלא גם ראה בה שלב מקדים והכרחי לקראת המהפכה האולטימטיבית, קרי המהפכה הרוחנית שבה ישוב ישוע לעולם הזה וכולם יראוהו ויאמינו בו. לפיכך הטיף למצב שיש בו קיום לזהות יהודית שאינה נשענת רק על מורשת מסוימת אחת, אלא שניתן להגדירה גם כזהות יהודית מסוג אחר. את זאת ניסה לעשות באמצעות כתביו, שאינם אלא סינתזה שמקורותיה בתנ"ך ובברית החדשה, בחוויותיו האישיות ממסעותיו בשטח ובליקוט ידיעות שוטפות מהעיתונות היומיומית.

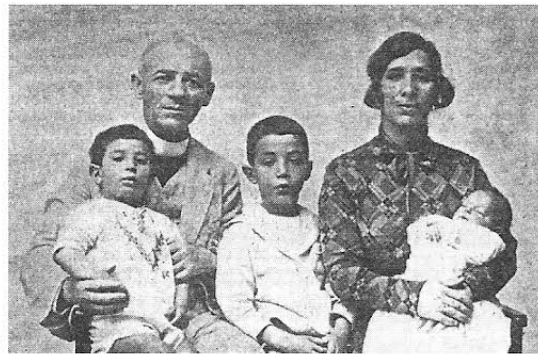
לסיום, ראוי להבליט את העובדה שיש הבדל משמעותי בין חיים יעקובס, היהודי המשיחי, למיסיונרים פרוטסטנטים שלא מבני ברית. מנקודת מבט משיחית וציונית הזדהה יעקובס כל כולו עם הייחודיות של עם ישראל, ורצה לתרום לה את השקפת עולמו. בעוד שהמיסיונרים הפרוטסטנטים צידדו, ברוב המקרים, בהתבוללות של היהודים בעולם הנוצרי-כנסייתי,¹¹⁷ שאף יעקובס לחנך את הגויים להכרה שבחירת ישראל ונבדלותו כעם סגולה עדיין בתוקף.¹¹⁸

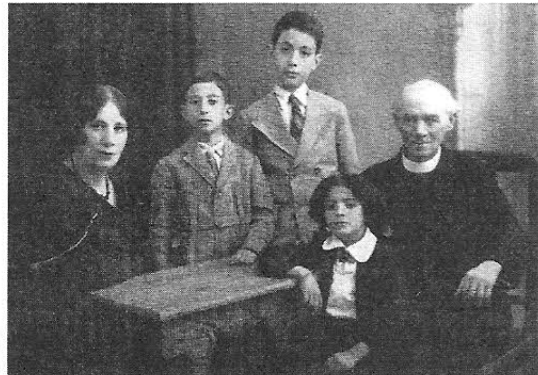
חלוצים בונים את ארץ ישראל (יולי 1927)

חיים יעקובס ואישתו (אפריל 1926)

יולי 1928

חיים יעקובס ומשפחתו (יולי 1934)

117 מ"ע בן מאיר, מירושלים לירושלים, עמ' 70, 94, 120-121.

118 ח' יעקובס, הדת והלאום, עמ' 13-16.

THE JEWISH ERA

A CHRISTIAN MAGAZINE
IN BEHALF OF ISRAEL

זיכר לעולם בריחו
"HE WILL EVER BE MINDFUL
OF HIS COVENANT"

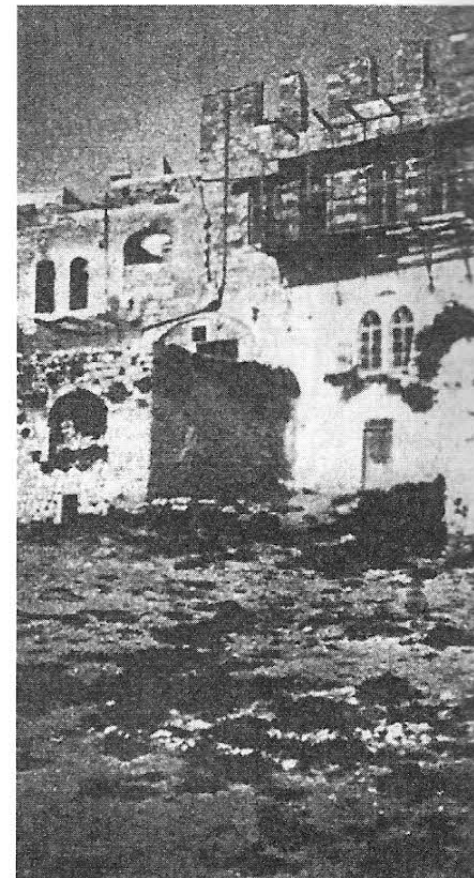

Vol. XLIII   OCTOBER, 1933   No. 4

A THANKFUL HEART

I ought to be thankful—
"For grief unsuffered, tears unshed,
For clouds that scattered overhead;
For pestilence that came not nigh,
For dangers great that passed me
by;
For sharp suspicion soothed, al-
layed;
For doubt dispelled that made
afraid;
For fierce temptation well with-
stood,
For evil plot which brought forth
good;
For weakened links in friendship's
chain
That, sorely tested, stood the
strain;
For harmless blows with malice
dealt,
For base ingratitude unfelt;
For hatred's keen, unuttered word,
For bitter jest, unknown, unheard;
For every evil turned away,
Unmeasured thanks I give today."
—European Harvest Field.

The Jewish Era, vol. 43, Oct. 1933, No. 4

בתים בצפת שנשרפו ונבזזו בידי פורעים בקיץ 1929

P. O. B. 745

Rev. H. Jacobs
Minister Presbyterian Church U. S. A. At Present
GENERAL EVANGELIST in PALESTINE
INTERDENOMINATIONAL
JERUSALEM, (PALESTINE).

REPRESENTATIVE
Chicago Hebrew Missions

רעות ירעה חיים יעקבס
מן אמריקה
כעת מבשר הילל
בארץ הקודשה
יפוסיים ארץ ישראל

Jerusalem March 19 1931

נייר כותרת חיים יעקבס מרץ 1931

THE JEWISH ERA

Editorial Committee—Mrs. T. C. Rounds and Rev. C. P. Meeker

Devoted to the Evangelization of the Jews, the exposition of prophecies relating to their restoration, the interpretation of current events in their relation to Israel and the active work of the Chicago Hebrew Mission

"A light to lighten the Gentiles, and the glory of thy people Israel."

PUBLISHED MONTHLY EXCEPT AUGUST; SUBSCRIPTION PRICE, 50 CENTS PER ANNUM IN ADVANCE

Subscriptions in Europe or other foreign countries, 60 cents per annum
PUBLICATION OFFICE: 404 N. Wesley Ave., Mount Morris, Ill.
CHICAGO HEBREW MISSION OFFICE: 1311 So. Kedzie Ave.

Entered as second-class matter February 11, 1925, at the post office at Mount Morris, Illinois, under the Act of March 3, 1879.

Vol. XLVI

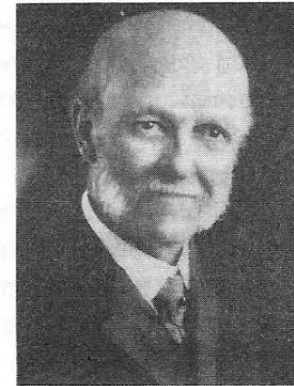
JUNE, 1936

No. 6

In Memoriam

This issue is dedicated to the setting forth of the useful, faithful and devoted service of this great lover of Israel and humble man of God.

Since learning of his translation, from earth to

heaven on Nov. 7, 1935, early in his 95th year we have wanted to honor his memory and great service to God's ancient people and The Chicago Hebrew Mission. That fitting opportunity and time has now arrived.

Mr. William C. Blackstone
Founder of the Chicago Hebrew Mission
Now with his Lord in Glory

ויליאם בלקסטון 1840-1935, מייסד ה'Chicago Hebrew Mission'